

M. Núria BRETOS I RIBERA

LA SUCCESSION INTTESTADA

Treball Fi de Carrera
dirigit per
Adolf LUCAS I ESTEVE

Universitat Abat Oliba CEU
FACULTAT DE CIÈNCIES SOCIALS
Llicenciatura en Dret

2010

“Hi ha poques coses tan ensordidores com el silenci”.
Mario Benedetti

Resumen

El trabajo profundiza en la manera que se resuelve, en Cataluña, el destino de los bienes de las personas que mueren sin designar heredero porque no hacen testamento o porque éste no es válido. Y también estudia, con detalle, la forma en que está previsto que los reciba la Generalitat de Catalunya, si no hay ningún otro heredero. Se confirma que la sucesión intestada no es más que una alternativa residual a la fundamental, que es la designación de heredero mediante testamento. Y también se indica el destino de los bienes integrantes de las herencias intestadas que, de acuerdo con la legislación vigente, se adjudican a instituciones sin ánimo de lucro.

Resum

El treball aprofundeix en la manera que es resol, a Catalunya, el destí dels béns de les persones que moren sense designar hereu perquè no fan testament o perquè aquest no és vàlid. I també estudia, amb detall, la forma en que està previst que els rebi la Generalitat de Catalunya, si no hi ha cap altre hereu. Es confirma que la successió intestada no és més que una alternativa residual a la fonamental, que és la designació d'hereu mitjançant testament. I també s'indica el destí dels béns integrants de les herències intestades que, segons la legislació vigent, s'adjudiquen a institucions sense ànim de lucre.

Abstract

The work explores the way it resolves, in Catalonia, the fate of property of persons who die without heir or will not do so because it is invalid. And also examines in detail how it is expected to receive the Generalitat of Catalonia, if no other heir. It confirms that the intestate succession is merely an alternative to the residual fundamental, which is designated heir by will. And also indicated the destination of the assets comprising the intestate inheritance, according to current legislation, are awarded to nonprofit institutions.

Paraules clau / Keywords

Successions – Intestada - Hereu legal – Herències abintestato -

Sumari

Introducció	9
1. La successió catalana: concepte i regulació jurídica	11
2. Els principis bàsics de la successió catalana	13
3. El concepte de successió intestada i els supòsits concrets que hi condueixen	15
4. La regulació del Llibre quart del Codi civil de Catalunya	17
4.1. Disposicions generals	
4.2. La successió en línia directa descendent.	
4.3. La successió del cònjuge vidu i del convivent en unió estable de parella supervivent	
4.4. La successió en línia directa ascendent	
4.5. La successió dels col·laterals	
4.6. La successió en cas d'adopció	
4.7. La successió del l'impúber	
5. Sentències significatives en matèria de successió intestada	34
6. La successió a favor de la Generalitat de Catalunya	48
6.1. Successió a manca de parents	
6.2. Destinació del béns	
6.3. Òrgans amb potestat per decidir la destinació dels patrimonis heretats per la Generalitat	
6.4. Publicitat de les resolucions adoptades per la Junta Distribuïdora d'Herències	
Conclusions	56
Bibliografia	58

Introducció

Aquest treball es justifica pel fet d'aprofundir en la manera que es resol, a Catalunya, el destí dels béns de les persones que moren sense designar hereu perquè no fan testament o perquè aquest no és vàlid. I també per estudiar, amb detall, la manera en què està previst que passin a la Generalitat de Catalunya, si no hi ha cap altre hereu.

S'estudia la normativa catalana vigent en matèria de successió intestada que és el llibre quart del Codi civil de Catalunya. Una de les hipòtesis a contrastar és que els hereus d'una successió intestada no són més que els parents del difunt, elecció que no dista gaire de la que resultaria d'una successió testada en circumstàncies normals. El cas residual que tanca el sistema és la designació com a últim hereu a la Generalitat de Catalunya. En aquest cas, una altra hipòtesi que es formula, és que malgrat que n'és hereva, els béns no resten en el patrimoni de la Generalitat de Catalunya ja que la normativa indica que els ha de destinar a institucions d'assistència social o cultural.

La metodologia utilitzada és la de partir del que preveu el Llibre quart del Codi civil de Catalunya, article per article. També s'inclouen comentaris d'autors reconeguts per comentar les novetats o trets essencials del text vigent. D'altra banda, s'ha fet una recerca de les sentències relacionades amb les successions intestades, per investigar quin és el sentit majoritari de la jurisprudència i es mostren alguns dels casos més rellevants. Finalment, es comenten les darreres disposicions relatives al destí dels béns immobles que es van fent públiques mitjançant el Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya.

El treball, a més d'una introducció i d'una conclusió es divideix en 3 parts. La primera part (epígrafs 1 al 3) presenta la legislació pròpia de Catalunya en matèria de successions i en el cas particular de la successió intestada.

La segona part (epígrafs 4 i 5) aprofundeix, d'una banda en la regulació del llibre quart del Codi civil de Catalunya, afegint els comentaris que la doctrina ha anat manifestant. I, d'altra banda, presenta un recull de la jurisprudència més representativa sobre la matèria.

La tercera part (epígraf 6) aprofundeix en la regulació per al cas en que és hereva la Generalitat de Catalunya, transcrivint i comentant l'article 442 (apartats 12 i 13) del Codi civil de Catalunya. També s'analitzen les normes per les quals s'han creat els òrgans que distribueixen o administren els béns provinents de les successions intestades i les resolucions més recents dictades en aquesta matèria.

El fruit del treball confirma que la successió intestada no és més que una alternativa residual a la fonamental, que és la designació d'hereu mitjançant testament o heretament. I també aclareix la funció que assumeix la Generalitat de Catalunya, com a hereu últim, per omplir el buit que crea la mort de les persones sense haver fet designació d'hereus.

1. La successió catalana: concepte i regulació jurídica

La successió és¹ un fenomen jurídic pel qual una persona que s'anomena causant és canviada o substituïda per una altra que s'anomena successor o hereu, en la titularitat dels drets o de les relacions jurídiques. Perquè es doni, calen tres elements:

- que es tracti d'una relació jurídica transmissible ja que en són exclosos els drets anomenats "personalíssims",
- que es produeixi un canvi de subjecte,
- que el dret o la situació transmesos es mantinguin idèntics.

La successió a Catalunya ha estat basada en el dret romà², ja des del segle XIII quan va produir-se la recepció del *Ius Commune* (integrat pel *Corpus Iuris Civilis* o Dret Civil Justinià i pel *Corpus Iuris Canonici* o Dret Canònic)³. Amb el temps, s'han fet adaptacions als costums catalans, però no s'han contradit mai els seus principis.

La successió pot tenir lloc⁴ :

- per actes *inter vius*, com en la cessió de crèdits, que suposa atribuir la condició de creditor en la relació obligatòria al cessionari⁵
- per causa de mort, com a conseqüència de la mort d'un dels titulars de la relació jurídica.

La successió per causa de mort neix, també segons el mateix estudi del magistrat PUIG FERRIOL, en virtut d'un fet jurídic, como és la mort d'una persona, que fa sorgir la necessitat de buscar un altre subjecte per tal d'evitar que els drets transmissibles que en vida del causant formaven part del seu patrimoni, quedin vacants com a conseqüència de la mort del seu titular.

En el dret civil de Catalunya, la successió voluntària per causa de mort pot tenir el seu origen o fonament en dos títols⁶: l'heretament i el testament. Per raó de la seva naturalesa paccionada, la disposició voluntària del patrimoni per la via de l'heretament vincula el causant a mantenir les seves disposicions successòries, amb la conseqüència de donar a l'instituït la seguretat de que serà efectivament hereu. En els nostres dies, els heretaments tenen una importància molt escassa. Actualment, la forma habitual de regular la successió voluntària és per mitjà del testament. El testament confereix al

¹ Gran Enciclopèdia Catalana.

² LLUIS PUIG I FERRIOL, ENCARNA ROCA I TRIAS. "Institucions del Dret Civil de Catalunya". València. 2009. Ed. Tirant lo Blanch.

³ REMEDIOS MORAN MARTIN. "El *ius commune* como antecedente jurídico de la Unión Europea" Article publicat en la Revisa Cuadernos de Historia del Derecho. 2005. Segons el seu criteri, és significatiu que, fins 1771, en les Universitats espanyoles no s'estudiava Dret "patrio" (denominació que s'usava llavors) sinó Dret comú, degut tant a la tradició romana de les Universitats europees, com a la existència d'una doctrina comú a Europa.

⁴ LLUIS PUIG I FERRIOL. "Introducción al derecho sucesorio catalán". Estudi publicat a la *Revista Crítica de Derecho Inmobiliario* - Núm. 651, Març - Abril 1999.

⁵ Art. 1.528 del Codi civil espanyol.

⁶ LLUIS PUIG I FERRIOL. "La successió voluntària". Manual Universitat Oberta de Catalunya.

causant de la successió la possibilitat d'adoptar unilateralment el destí *mortis causa* que vol donar al seu patrimoni.

Per altra banda, atenent a un altre criteri, la successió pot ser universal o particular, segons faci referència a un o a diversos drets, o al patrimoni considerat como un tot. De fet, la pròpia llei actual⁷ es decanta per aquesta darrera opció, ja que estableix en l'article 1r que "l'hereu succeeixi en tot el dret del seu causant". Amb aquesta expressió s'està posant de manifest el que ja s'havia assenyalat anteriorment respecte del fet que el dret català està inspirant en el principi de la successió romana. Aquesta consistia en que els hereus ocupaven la situació jurídica del seu causant. Per tant, es basava en la figura del successor universal, o hereu, que adquiria el patrimoni com si fos un tot, ja que a més dels drets també heretava les obligacions.

Passem a continuació a descriure la regulació jurídica de la successió.

La regulació actual està en la Llei 10/2008, del 10 de juliol, del llibre quart del Codi civil de Catalunya (en endavant, CCC), relatiu a les successions. Però de fet, el dret català havia estat ja codificat en aquest àmbit, per la Llei 40/1991, del 30 de desembre, del Codi de successions per causa de mort en el dret civil de Catalunya.

Els treballs d'actualització que s'han fet amb la llei 10/2008, tal com explica el preàmbul, han partit del reconeixement de l'alta qualitat tècnica del Codi de successions i de la seva utilitat contrastada en la pràctica, encara que una part substancial del seu articulat havia quedat certament desfasada doncs procedia pràcticament de la Compilació de 1960 o del Projecte de compilació de 1955. La seva revisió respon doncs, a l'interés d'adequar-la a les transformacions de l'economia, la societat i les famílies i d'aprofitar l'experiència professional i jurisdiccional acumulada per esmenar o suprimir regles dubtoses, suplir alguna mancança i facilitar-ne l'aplicació extrajudicial. Degut a tot això, el llibre quart del CCC presenta alhora novetats de naturalesa tècnica i d'altres que reflecteixen decisions de política jurídica amb una clara repercussió social. Aquestes darreres es troben, sobretot, en la remodelació integral del sistema de pactes successoris, la reconsideració dels drets successoris en la successió intestada entre cònjuges o convivents, la modificació de les regles de càlcul de la llegítima, la regulació de nova planta de la quarta vidual i la supressió de les reserves.

Pel que fa al dret català en matèria de successió intestada tenim com a antecedents la Llei 13/2984, de 20 de març, sobre la Compilació del dret civil de Catalunya i, especialment, la Llei 9/1987, de 25 de maig, de successió intestada, la qual s'havia inspirat en la Llei de successió intestada del 7 de juliol de 1936, encara que no en compartís tots els principis. El llibre quart del CCC segueix aquesta tradició i respecta els trets bàsics del sistema anterior, si bé hi introdueix alguns canvis tècnics i d'altres, més transcendents, de política jurídica.

Les principals innovacions que presenta el llibre quart del CCC en aquesta matèria, afecten la successió intestada en les relacions de parella. D'una banda, es reconeixen drets successoris al convivent en unió estable de parella en pla d'igualtat amb el cònjuge vidu, sempre que la convivència hagi perdurat al menys fins els dos anys anteriors al

⁷ Llei 10/2008, del 10 de juliol, del Llibre quart del Codi Civil de Catalunya (CCC) DOGC 17.07.2008.

moment de la mort de l'altre membre de la parella. Més endavant aprofundirem en aquesta novetat que tan afecta les parelles heterosexuales com les homosexuals.

2. Els principis bàsics de la successió catalana

Trobem els principis bàsics de la successió catalana en el propi Llibre quart del CCC. Aquests són:

- La necessitat d'hereu.
- La universalitat del títol d'hereu.
- La incompatibilitat de títols successoris.
- La prevalença del títol voluntari.
- La perdurabilitat del títol successori.

1) La necessitat d'hereu:

Tal com s'ha dit abans, el causant ha de tenir un successor universal o hereu que se subrogarà en tots els seus drets i es farà càrrec de les seves obligacions. Aquest principi ha regit sempre a Catalunya ja que ve del dret romà⁸, en el qual, per a la validesa del testament, s'exigia l'existència d'un hereu, tant si aquesta es referia a la necessitat indispensable de la seva institució, com a la manca d'hereu per no haver adquirit l'herència.

També trobem aquest principi recollit en l'articulat del Llibre quart del CCC, tan pel que fa als testaments com als heretaments. En relació als testaments, l'article 422-1.3 ho deixa ben clar: "Són nuls els testaments que no contenen institució d'hereu, llevat que continguin nomenament de marmessor universal o siguin atorgats per una persona subjecta al dret de Tortosa". També l'article 423-1 concreta: "El testament ha de contenir institució d'hereu". A més, també es diu que la forma d'ordenació que s'utilitzi no és rellevant, doncs, tant la simple utilització pel testador del nom o la qualitat d'hereu com la disposició a títol universal, "encara que no s'empri aquella paraula, impliquen institució d'hereu, si és clara la voluntat del testador d'atribuir a l'afavorit la qualitat de successor en tot el seu dret o en una quota del seu patrimoni"⁹. I, pel que fa als heretaments, l'article 431-1.1 indica que "en pacte successori, dues o més persones poden convenir la successió per causa de mort de qualsevol d'elles, mitjançant la institució d'un o més hereus i la realització d'atribucions a títol particular".

La necessitat d'institució d'hereu és més formal que substantiva, ja que la falta d'institució només afecta a l'existència del testament però no a la validesa de les disposicions testamentàries. Inclús està previst en l'article 422-6.1 que un testament nul o ineficaç per manca d'institució d'hereu, val com a codicil si en compleix els requisits. És a dir, que el legislador català ha volgut promoure que en tota la successió hi hagi un successor universal, donant sortida inclús a alguna situació de nul·litat o ineficàcia d'un testament.

⁸ LLUIS PUIG FERRIOL, ENCARNA ROCA I TRIAS. "Institucions del Dret Civil de Catalunya". València. 2009. Ed. Tirant lo Blanch.

⁹ Art. 423-2 de la Llei 10/2008, del 10 de juliol, del Llibre quart del Codi Civil de Catalunya.

2) La universalitat del títol d'hereu:

L'hereu és el successor universal en tots els béns i drets del difunt i també el succeeix en totes les obligacions, cosa que implica la unitat del títol successori. No hem d'oblidar que hem seguit el sistema successori romà, que ha actuat com un mecanisme de perpetuació d'uns patrimonis de caire agrari, transmesos de generació en generació, en el si d'una mateixa família.

De fet, es pot dir que d'aquest principi d'universalitat de la successió també deriven el principi de la indivisibilitat de l'acceptació i el de la repudiació de l'herència. Aquesta regla significa que els hereus d'una persona no poden dividir ni restringir l'acceptació o la repudiació d'una herència.

3) La incompatibilitat de títols successoris.

Aquest principi prové del principi d'universalitat de la successió i, tal com recorda PUIG FERRIOL¹⁰, es fonamenta en la disposició continguda en el Digest 50, 17, 7 on s'indica que, a excepció dels militars, ningú no pot morir deixant una successió que es regeixi, d'una banda pel testament i, de l'altra, per les regles de l'abintestat. La regla d'incompatibilitat entre la successió testamentària i la intestada que estableix el nostre article 411-3.2 solament s'aplica en relació amb el successor universal testamentari enfront del qui ho sigui segons les regles de l'abintestat; però el precepte no es pot fer extensiu al supòsit que puguin concórrer en una mateixa herència hereu o hereus abintestats del causant i altres successors a títol particular designats voluntàriament, ja que en aquest cas, l'obertura de la successió intestada es produeix per manca d'hereu instituït.

4) La prevalença del títol voluntari.

Consisteix en donar més força a les disposicions que hagi atorgat el causant que a qualsevol mecanisme legal que ho pugui suplir. Tal com diu l'article 411-3.2 "la successió intestada només pot tenir lloc en defecte d'hereu instituït". Per tant, només entra en joc el successor previst per la llei quan el causant no ha fet ús de la seva facultat de nomenar hereu. A més, tal com diu LÓPEZ Y LÓPEZ¹¹, "per raons de caràcter històric és aconsellable que el dret de successions mantingui la successió voluntària, ja que la seva supressió desnaturalitzaria en bona part el dret successori segons una tradició per dues vegades mil·lenària".

La prevalença de la successió testamentària sobre la legal o intestada en el dret civil català, segons PUIG FERRIOL¹², porta a la conseqüència que les característiques i els requisits que exigeix la llei amb relació als testaments s'apliquin amb molta flexibilitat per tal d'evitar que es declari la seva nul·litat i per tal de potenciar la voluntat *mortis causa* del testador. D'altra banda, també és interessant la reiterada jurisprudència sobre el principi

¹⁰ LLUIS PUIG FERRIOL, ENCARNA ROCA I TRIAS. "Institucions del Dret Civil de Catalunya". València. 2009. Ed. Tirant lo Blanch. pàg. 48 i següents.

¹¹ ANGEL MANUEL LÓPEZ Y LÓPEZ. "Derecho privado y Constitución. La garantía institucional de la herencia". 1994, núm. 3, pàg. 29.

¹² LLUIS PUIG I FERRIOL. "La successió voluntària". Manual Universitat Oberta de Catalunya.

del *favor testamenti*¹³ “ja que és un principi que aparegué per l'aversion del dret romà al buit hereditari, és a dir a l'abintestato. Es manifestà, primer, en forma de favor per l'*heredis institutio* i més tard es convertí en favor respecte a totes les disposicions del testament que comportaven liberalitat. Ara bé, per sobre d'aquest principi n'hi ha d'altres d'iguals o més essencials, com els de *voluntas testatoris totum faci o dicat testator et erit lex voluntas eius*, en els quals es condensa la màxima que allò que governa la successió és la voluntat del *de cuius*, que s'ha de respectar per sobre de tot, mentre no sigui contrària a normes imperatives.”

5) La perdurabilitat del títol successori.

Segons el principi de la perdurabilitat del títol successori, *semel heres, semper heres*, morta una persona amb testament vàlid i acceptada l'herència, mai no es podrà obrir la successió abintestat. Aquest principi el trobem reflectit en l'article 461-1.3 que té el redactat següent: “L'acceptació i la repudiació de l'herència són irrevocables”. És a dir, si el causant ha deixat un testament vàlid i els hereus han acceptat l'herència, ja no es podrà plantejar que la successió es faci via hereus abintestats. Un cop més, es reforça la incompatibilitat del règim voluntari, expressat via testament, front del residual expressat per via legal, mitjançant les regles de la successió intestada.

3. El concepte de successió intestada i els supòsits concrets que hi condueixen

Com a definició de la successió intestada és molt encertada la que fa el Termcat¹⁴ quan diu que és “aquella successió regida per la llei a falta de successió contractual o testada”. Perquè, de fet, es parla de successió intestada quan el causant mor sense haver atorgat acte d'última voluntat, o quan aquest és nul. Únicament en aquesta o d'altres situacions en que no es disposa de la manifestació de la voluntat del causant, és quan la successió estarà regida pel que digui la llei.

La successió legal el que fa és suplir el buit que es produeix per manca de l'expressió de la voluntat de la persona difunta i, per això, ha de determinar les persones que tenen dret a l'herència establint uns ordres de preferència entre els parents; finalment, si no n'hi ha cap de pròxim, l'herència serà atorgada a la Generalitat de Catalunya que assumirà la funció de destinar-los a l'interès general.

Seguint el que indica GETE-ALONSO CALERA¹⁵ la successió intestada catalana es delimita com una *successio graduum et ordinum*, en la qual es té en compte la proximitat i el grau del parentiu i compren tres línies: descendent-ascendent-colateral, ordre que

13 TSJ Catalunya, Sala Civil, Sentència de 5 d'abril de 2004, recurs de cassació interposat per la Sra. Carmen B. M. contra la Sentència dictada per la Secció 17a de l'Audiència Provincial de Barcelona el 25 de setembre de 2003, en entendre del recurs d'apel·lació interposat contra la Sentència dictada pel Jutjat de Primera Instància núm. 33 de Barcelona el 19 de febrer de 2003 en el procediment ordinari núm. 623/02

¹⁴ Termcat, Centre de Terminologia, Consorci format per la Generalitat de Catalunya, l'Institut d'Estudis catalans i el Consorci per a la Normalització Lingüística.

¹⁵ M. CARMEN GETE-ALONSO I CALERA. “La successió intestada incorporada al Codi Civil de Catalunya. Principis. Innovacions”. Ponència a les XV Jornades de Dret Català a Tossa. 2008.

s'altera per la presència de la parella (cònjuge i unió no matrimonial) i la Generalitat de Catalunya com a tancament. I també s'hi ha d'afegir les persones acollidores de persones grans¹⁶.

D'altra banda, també ens indica GETE-ALONSO CALERA que juntament amb les regles tradicionals han exercit una influència decisiva en el nou text català, la realitat social i el model econòmic que es proclama en el textos fonamentals (els principis i drets fonamentals). Per això s'han addicionat:

- a) Els principis que deriven del dret d'igualtat recollit a l'article 14 de la Constitució Espanyola.
- b) La funció social que es predica de la propietat i de l'herència, segons l'article 33 CE¹⁷.
- c) El principi de llibertat civil / autonomia privada, el fonament del qual s'acostuma a radicar en l'article 38 de la CE dedicat a la llibertat d'empresa i en l'article 10 com a integrador de la dignitat de la persona.

Però una successió intestada no és només aquella en què no hi ha testament o quan aquest és nul. Això és una qüestió de lògica, encara que cal fer un esforç per concretar els diversos supòsits que es poden donar.

Segons GETE-ALONSO CALERA són els següents:

- Manca d'hereu testamentari.
- Manca d'hereu nomenat en heretament o pacte successori.
- Quan els hereus no adquireixen el títol.
- Quan no existeix testament o pacte successori.
- Quan es produeix ineficàcia dels nomenaments.

A més, també afegim el cas en què es doni un supòsit esmentat expressament, el del testament que té per únic contingut el d'excloure a determinats hereus intestats. Aquest seria un acte d'última voluntat en el que s'eliminarà els anomenats intestats i no procedeix instituir a d'altres hereus¹⁸. En aquest cas, s'ha de tenir en compte que estem davant d'una successió testamentària encara que l'herència s'ofereix als que serien hereus intestats, de manera que l'exclusió d'un successor que tingui dret a la legítima no el priva del dret a reclamar-la¹⁹. Com que no existeix desheretament, o dit d'una altra manera, l'exclusió de l'hereu intestat no és causa de desheretació, per això es manté la legítima. Precisament perquè la successió és testada, la crida que s'efectua a les regles de la successió intestada només ho és respecte dels ordres successoris, per determinar qui té la condició de successor universal i no afecta als drets.

¹⁶ Llei 22/2000, de 29 de desembre, d'acolliment de persones grans.

¹⁷ Article 33 Constitució Espanyola: "1. Se reconoce el derecho a la propiedad privada y a la herencia. 2. La función social de estos derechos delimitará su contenido, de acuerdo con las leyes. 3. Nadie podrá ser privado de sus bienes y derechos sino por causa justificada de utilidad pública o interés social, mediante la correspondiente indemnización y de conformidad con lo dispuesto por las leyes.

¹⁸ Article 423-10.1 de la Llei 10/2008, del 10 de juliol, del Llibre quart del Codi Civil de Catalunya.

¹⁹ Article 423-10.2 de la Llei 10/2008, del 10 de juliol, del Llibre quart del Codi Civil de Catalunya.

Una altra manera d'estudiar-ho és la que fa GINEBRA MOLINS²⁰ quan indica que la successió intestada s'obre en defecte d'hereu voluntari o de marmessor universal, cosa que té lloc:

a) En els casos en que el causant mor sense cap negoci vàlid d'institució d'hereu o de nomenament de marmessor universal. En aquests supòsits, deixant de banda que el testador estigui subjecte al Dret de Tortosa, no existeix ni heretament ni testament o el que hi ha resulta invàlid o ha caducat o s'ha destruït, sense possibilitat de reconstrucció, sense que hi hagi cap d'anterior vàlid, que requereix que això quedi acreditat judicialment o resulta ineficaç, segons estableixen els articles 422 i 451, o essent hològraf s'ha d'entendre revocat (presumpció "iuris tantum") d'acord amb l'article 422-10.1 CCC o tractant-se d'un heretament revocable l'heretant l'ha revocat.

b) També s'obre la successió intestada quan els hereus nomenats no arriben a ser-ho per qualsevol causa: perquè no vulguin (repudiació) o perquè no puguin; això últim inclouria supòsits molt diversos com ara: la incapacitat successòria de l'instituït o premoriència, la commoriència amb el causant, la indignitat, la inhabilitat, la declaració d'absència o la declaració de defunció prèvies a l'obertura de la successió, la ineficàcia de la institució feta a favor del cònjuge o convivent en unió estable per crisi matrimonial o de convivència, llevat que del context del testament en resulti que el testador l'hauria instituït igualment malgrat aquestes circumstàncies sobrevingudes, l'incompliment de la condició suspensiva o la defunció abans que es compleixi, nul·litat de la institució d'hereu,... En qualsevol cas s'ha de tractar de tots els hereus instituïts de manera que no entrarà en joc la successió intestada si actua el dret d'acréixer o si esdevé eficaç la crida al substituït vulgar, ja que ambdues exclouen la successió intestada. En definitiva, si existeix una crida voluntària a la totalitat de l'herència que arriba a ser efectiva, ja sigui directa o subsidiària, no es cridarà als hereus intestats.

Tampoc s'obrirà la successió intestada del primer causant si és procedent el dret de transmissió per haver mort l'hereu instituït en testament o heretament (transmitent) una vegada l'herència ja li hagi estat deferida. En aquest cas la possibilitat d'acceptar o repudiar passarà als hereus (transmissaris) del delat (transmitent) que ha mort sense haver acceptat ni repudiat l'herència deferida, ja siguin testamentaris o intestats.

4. La regulació del Llibre quart del Codi civil de Catalunya

El llibre quart del Codi civil de Catalunya respecta l'estructura del Codi de successions²¹ però hi fa alguns canvis d'ordre sistemàtic i redueix les disposicions massa detallistes²², deixant en 377 articles els 396 del Codi de successions.

El llibre quart presenta un primer títol de disposicions generals. El títol segon es refereix als testaments, amb la voluntat de reflectir la centralitat de la successió testamentària. El

²⁰ M. ESPERANÇA GINEBRA MOLINS, Comentari al llibre quart del codi civil de Catalunya, dirigit per JOAN EGEA I GERNANDEZ I JOSEP FERRER RIBA, Editorial Atelier, Barcelona, 2009, pàg. 1214.

²¹ Llei 40/1991, de 30 de desembre, Codi de successions per causa de mort en el Dret Civil de Catalunya. DOGC núm. 1544, de 21-1-1992.

²² Preàmbul de la Llei 10/2008, del 10 de juliol, del Llibre quart del Codi Civil de Catalunya

títol tercer tracta dels heretaments i inclou els pactes successoris i les donacions per causa de mort. El títol quart es dedica a la successió intestada i és al que es dedica aquest treball. El títol cinquè comprèn les altres atribucions successòries determinades per la llei, és a dir, la llegítima i la quarta vidual. El títol sisè és el relatiu a l'adquisició de l'herència, que inclou les regles sobre acceptació i repudiació, el dret d'acréixer, la comunitat hereditària, la partició, la col·lació i la protecció del dret hereditari.

4.1. Disposicions generals

Entrant pròpiament en el títol quart del Codi civil de Catalunya que està dedicat a la successió intestada, trobem un primer apartat de disposicions generals on es regulen: l'obertura de la successió intestada, les crides legals, el parentiu, el còmput del parentiu, el principi de proximitat de grau, la successió per graus i ordres, el dret de representació i la divisió de l'herència.

“Article 441-1. *Obertura de la successió intestada.*

La successió intestada s'obre quan una persona mor sense deixar hereu testamentari o en heretament, o quan el nomenat o els nomenats no arriben a ésser-ho.”

Aquí s'ha mantingut el text que ja tenia el Codi de Successions, sense cap modificació.

“Article 441-2. *Crides legals.*

1. En la successió intestada, la llei crida com a hereus del causant els parents per consanguinitat i per adopció i el cònjuge vidu o el convivent en unió estable de parella supervivent en els termes, amb els límits i en els ordres que estableix aquest codi, sens perjudici, si escau, de les llegítimes.

2. A manca de les persones a què fa referència l'apartat 1, succeeix la Generalitat de Catalunya.

3. El cònjuge vidu o el convivent en unió estable de parella supervivent, si no li correspon d'ésser hereu, adquireix els drets que estableix l'article 442-3.1.”

En aquest article trobem les regles fonamentals en base a les quals s'estipula l'anomenada successió legal: la llei deixa molt clar que es crida com a hereus del causant, els parents (inclosos els provinents d'adopcions) i també aquella persona que hagi estat la seva parella (inclús el convivent durant els dos darrers anys de la vida de la persona difunta, sense distingir de quin sexe sigui). Pel que fa a aquest últim, el tracte ha millorat respecte de la regulació anterior ja que ara, si no li correspon d'ésser hereu, almenys adquireix el dret a l'usdefruit universal de l'herència, lliure de fiança, si bé pot exercir l'opció de commutació d'aquest usdefruit universal per l'atribució d'una quarta part alíquota de l'herència i, a més, l'usdefruit de l'habitatge conjugal o familiar.

“Article 441-3. *Parentiu.*

1. La proximitat del parentiu es determina pel nombre de generacions. Cada generació forma un grau, i cada sèrie de graus, una línia. La línia pot ésser directa o col·lateral.

2. La línia és directa si les persones descendeixen l'una de l'altra, i pot ésser descendent i ascendent. La descendent uneix el progenitor amb els qui en descendeixen. L'ascendent uneix una persona amb aquelles de les quals descendeix.

3. La línia és col·lateral si les persones no descendeixen l'una de l'altra però vénen d'un tronc comú.”

Pel que fa al parentiu no s'ha modificat el que establí el Codi de successions però ara,²³ en la línia col·lateral, ha desaparegut la distinció entre germans de vincle doble i de vincle senzill (que tenen els mateixos pare i mare o només d'un dels dos, en comú). I, com a novetat s'aplica el principi d'igualtat²⁴ en el sentit que el parentiu per adopció produeix els mateixos efectes que el parentiu per naturalesa²⁵. Això també està recollit en el Codi de Família, en l'article 127 quan s'indica que “l'adopció origina relacions de parentiu entre l'adoptant i la seva família i els seus descendents, i produeix els mateixos efectes que la filiació per naturalesa”.

“Article 441-4. *Còmput del parentiu.*

1. En la línia directa es computen els graus pel nombre de generacions, descomptant la del progenitor.
2. En la línia col·lateral es computen els graus sumant les generacions de cada branca que surt del tronc comú.”

Veiem que, als efectes de la successió intestada, el parentiu d'una persona respecte d'una altra es determina pel nombre de generacions que les separen. Cada generació és un grau i la successió de graus forma la línia de successió. Aquesta línia pot ser directa o recta (avis, pares, fills, néts), o col·lateral, formada per persones que procedeixen d'un mateix tronc comú (germans, oncles, nebots).

El còmput dels graus de parentiu es realitza segons l'article 441-4 de forma diferent segons la línia de successió. És a dir, en la línia directa o recta els graus es contenen pujant fins a l'ascendent o descendent comú. Així, en línia ascendent, el fill dista un grau del pare, dos de l'avi i tres del besavi; en la línia descendent, l'avi dista un grau del pare, dos del nét i tres del besnét.

En la línia col·lateral, els graus es contenen pujant en primer lloc fins al tronc comú (com en la línia recta) i, en segon lloc, descendint fins a la persona respecte de la qual es pretengui establir el grau de parentiu. Així, el germà dista dos graus del germà (el primer grau seria el pare en línia recta que constituïria el tronc comú, i el segon seria el germà que, com a fill, dista del pare un altre grau), tres de l'oncle (el primer grau seria el pare, el segon l'avi i el tercer el fill de l'avi, això és, l'oncle), quatre del cosí (el primer seria el pare, el segon l'avi, el tercer l'oncle i el quart el cosí).

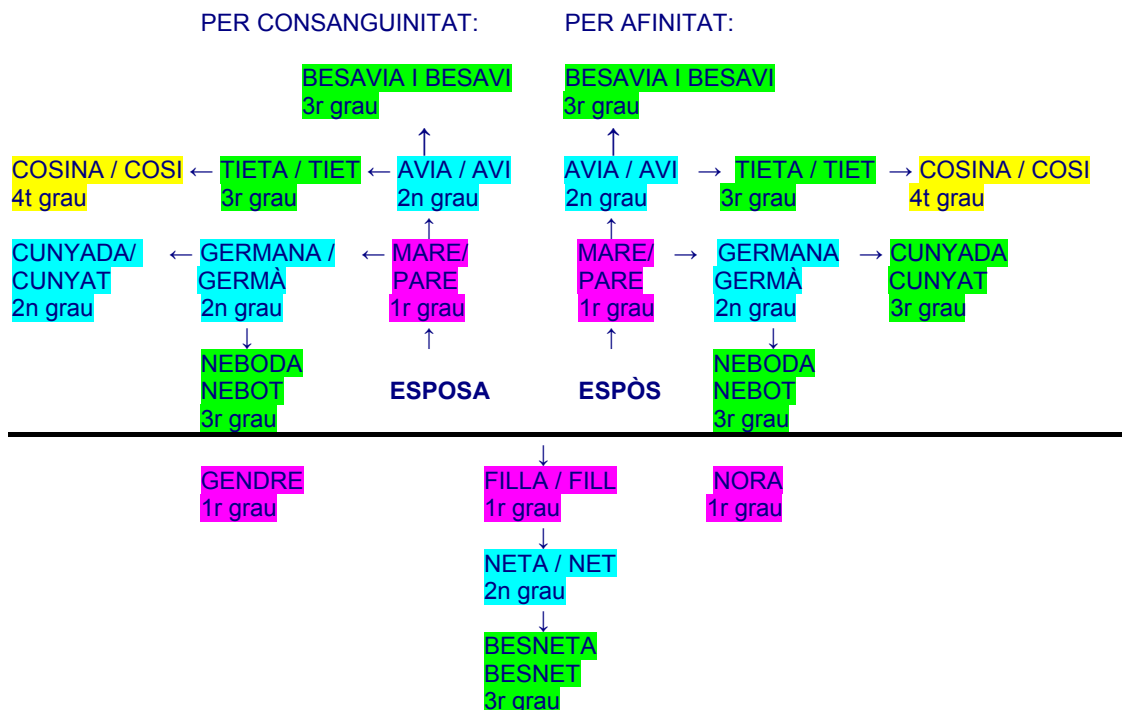
També ha de distingir-se entre el parentiu per consanguinitat i el parentiu per afinitat. El primer es dóna respecte de la pròpia família, i el segon respecte de la família del cònjuge, computant-se els graus de la mateixa forma.

²³ Art. 442-10.1 de la Llei 10/2008, del 10 de juliol, del Llibre quart del Codi Civil de Catalunya.

²⁴ Art. 14 de la Constitució Espanyola i art. 4 i 15 de l'Estatut d'Autonomia de Catalunya.

²⁵ Art. 443-1 de la Llei 10/2008, del 10 de juliol, del Llibre quart del Codi Civil de Catalunya.

Per tal de facilitar el seguiment de les normes de la successió intestada és interessant presentar gràficament en un quadre, els graus de parentiu, tant per línia recta o directa i col·lateral, com per consanguinitat i afinitat que afecten quan el causant és l'esposa o l'espòs:

En resum, el que indica la norma és que en la successió intestada les crides es fan per grau de parentiu i, en darrer terme, com veurem més endavant, la relació de ciutadania fa que si manquen els parents, succeeixi la Generalitat de Catalunya. Veiem amb detall com es fan les crides als parents:

“Article 441-5. *Principi de proximitat de grau.*

En la successió intestada, el cridat de grau més pròxim exclou els altres, llevat dels casos en què és procedent el dret de representació.

Article 441-6. *Successió per graus i ordres.*

Si cap dels parents més pròxims cridats per la llei no arriba a ésser hereu per qualsevol causa o és apartat de l'herència per indignitat successòria, l'herència es defereix al grau següent, i així successivament, de grau en grau i d'ordre en ordre, fins a arribar a la Generalitat de Catalunya.”

Pel que fa al dret de representació, la norma regula el fet que es produeixi la crida a succeir dirigida a algú, per tal que ocupi el lloc d'una persona que no hereta. El dret de representació té lloc en aquells casos en què el descendent no succeeix perquè ha premort al causant, ha estat declarat absent o indigne. En el tercer punt de l'article 441-7 també es tracta el cas del repudiat, malgrat que l'article 443-1.3 que després veurem, estableix que quan un dels cridats com a hereu en la successió intestada repudia l'herència, “la seva part creix la dels altres del mateix grau”. En definitiva, es pot concloure que, malgrat que l'hagi repudiat, no queda privat del dret de representació que li podria

correspondre en l'herència de l'ascendent més llunyà. Veiem com s'ha establert la regulació:

“Article 441-7. Dret de representació.

1. Per dret de representació, els descendents d'una persona premorta, declarada absent o indigna són cridats a ocupar el seu lloc en la successió intestada.
2. El dret de representació només s'aplica als descendents del causant, sense limitació de grau, i als nebots, però no s'estén als descendents d'aquests.
3. El representant que, per repudiació o per una altra causa, no arriba a ésser hereu del representat no perd el dret de representació.”

Segons exposa PÉREZ SIMEÓN²⁶, és interessant destacar la polèmica entre els civilistes sobre si el dret a succeir que introdueix el segon incís de l'art. 144 CS ha de configurar-se com una substitució vulgar presumpta o com un dret de representació operatiu en l'àmbit de la successió testamentària. La primera postura ha estat sostinguda per algun autor com CALATAYUD SIERRA, però ha tingut poca acceptació en la doctrina. L'opinió que es pot tenir per dominant, seguint a RUBIES MALLOR i a BOSCH CAPDEVILA, és la segona: l'art. 144 CS introdueix un dret de representació operatiu *ex lege* en la successió testamentària. Es basen en sòlids i convinents arguments:

- a) El preàmbul del CS diu que l'art. 144 CS “introdueix el dret de representació en la successió testada en el supòsit d'institució genèrica de fills o de la institució nominada i sense parts de tots els fills”.
- b) L'art. 144 CS només opera en cas de premoriència, igual que el dret de representació, mentre que la substitució vulgar opera si l'instituït no vol o no pot succeir, tret que el testador hagi restringit la seva eficàcia a un supòsit determinat (art. 167 CS)
- c) L'art. 144 CS opera tant si el premort ha mort abans de l'atorgament del testament com si ho ha fet després, ja que es diu només “hagin mort abans de la delació”; si fos una substitució vulgar, podria operar tan sols si el substituït hagués mort després de l'atorgament del testament, ja que és un pressupost de la substitució vulgar que existeixi una crida testamentària que quedi frustrada.

Maurici Pérez Simeón considera que el dret de l'art. 144 CS s'ha de concebre com un dret de representació que opera en la successió testamentària. Ara bé, l'art. 462-1 CCC (a diferència del que succeïa en l'art. 38.3 CS) estableix expressament que el dret de representació en la successió testada serà preferent a l'acreixement. Aquest posicionament del legislador impedeix propugnar sota el nou text legal que l'acreixement entre instituïts conjuntament ha de ser preferent al dret de representació. Per tant, l'enfocament oposat que s'ha defensat anteriorment queda exclòs en aquells testaments a què resulti aplicable el nou règim jurídic (Disp. Trans. 2a). No obstant això, la doctrina de la STSJ de Catalunya de 26.7.2007, continua sent aplicable si el testador ha ordenat expressament l'acreixement, ja que, per pròpia disposició legal, el dret de representació només opera en la successió testada "llevat que s'infereixi que la voluntat del testador és una altra..." (art. 423-8 CCC).

²⁶ MAURICI PEREZ SIMEÓN, “La prelación entre el dret de representació i l'acreixement en la successió testamentària”. Indret, Revista per a l'analista del dret. www.indret.com

Pel que fa a la forma en que es reparteix l'herència, el que disposa el llibre quart és el següent:

“Article 441-8. Divisió de l'herència.

1. En la successió intestada, l'herència es divideix a parts iguals entre els cridats que l'han acceptada, llevat dels casos en què aquest codi estableix una altra cosa.
2. Si és aplicable el dret de representació entre descendents, l'herència es divideix per branques o estirps, i els representants de cada branca es reparteixen a parts iguals la porció que hauria correspost a llur representat.
3. Si és aplicable el dret de representació en la línia col·lateral, l'herència es divideix d'acord amb el que estableix l'article 442-10.2.”

4.2. La successió en línia directa descendent: Delació als fills. Delació als descendents de grau ulterior

La regulació del Llibre quart, en aquesta matèria, és la següent:

“Article 442-1. *Delació als fills.*

1. En la successió intestada, l'herència es defereix primerament als fills del causant, per dret propi, i a llurs descendents per dret de representació, sens perjudici, si escau, dels drets del cònjuge vidu o del convivent en unió estable de parella supervivent.
2. En cas de repudiació d'un dels cridats, la seva part acreix la dels altres del mateix grau.

Article 442-2. *Delació als descendents de grau ulterior.*

1. Si tots els descendents cridats d'un mateix grau repudien l'herència, aquesta es defereix als descendents del grau següent, per dret propi, però dividint-la per estirps i a parts iguals entre els descendents de cada estirp.
2. L'herència no es defereix als néts o descendents de grau ulterior si tots els fills del causant la repudien, en vida del cònjuge o del convivent en unió estable de parella, i aquest n'és el progenitor comú.”

En resum, veiem que el legislador ha mantingut l'ordre que ja es va incorporar com a innovació a la Llei de Successió intestada de 1987:

- 1r: Els fills o descendents (amb usdefruit universal -ara commutable- vidu/parella);
- 2n: En defecte dels fills (o si tots els fills acorden renunciar a l'herència d'acord amb el 442-2) succeirà el cònjuge /parella convivent, tant si és homosexual com heterosexual (va abans que els pares/ascendents, però ara l'art 442-3 salva expressament el seu crèdit legitimari de la quarta part);
- 3r: Els pares / ascendents (art 442-8);
- 4t: Els col·laterals fins el 4t grau (art 442-11), amb preferència de germans i nebots (art 442-10)
- 5è: La Generalitat de Catalunya.

4.3. La successió del cònjuge vidu i del convivent en unió estable de parella supervivent: *Successió del cònjuge vidu i del convivent en unió estable de parella supervivent. Usdefruit universal. Commutació de l'usdefruit. Manca de dret a succeir. Atribució expressa en la declaració d'hereus.*

“Article 442-3. Successió del cònjuge vidu i del convivent en unió estable de parella supervivent.

1. El cònjuge vidu o el convivent en unió estable de parella supervivent, si concorre a la successió amb fills del causant o descendents d'aquests, té dret a l'usdefruit universal de l'herència, lliure de fiança, si bé pot exercir l'opció de commutació que li reconeix l'article 442-5.”

El primer apartat de l'article 442-3 contempla el supòsit de concurrència a la successió del cònjuge o convivent amb fills o descendents del causant. Quan es produeixi aquest cas, li correspon l'usdefruit universal de l'herència considerada en la seva universalitat, seguint la solució usufructuària tradicional que ja està recollida en la Llei de la Successió Intestada de 1987.

“2. Si el causant mor sense fills ni altres descendents, l'herència es defereix al cònjuge vidu o al convivent en unió estable de parella supervivent. En aquest cas, els pares del causant conserven el dret a llegítima.”

Segons VAQUER ALOY²⁷, constitueix una gran innovació l'equiparació absoluta entre cònjuge i convivent en unió estable, amb independència de l'orientació sexual de la parella.

Aquest canvi profund amb relació a la LUEP²⁸, que distingia entre les unions estables heterosexuales i homosexuals, a les que es reconeixia drets diferents, s'explica perquè el matrimoni és accessible també a les parelles homosexuals arran de la Llei de modificació del codi civil en matèria de matrimoni, per la qual cosa no tenia sentit ja un règim diferenciat per a cònjuges i per a convivents, al seu torn també diferent segons fossin parelles heterosexuales (cap dret abintestat) o homosexual (sí tenien dret abintestat), però sense el mateix abast que els cònjuges i en funció dels concrets parents del causant amb què concorria a la successió.

Tot allò que es digui amb relació al cònjuge a partir d'ara, doncs, val per al convivent en unió estable de parella.

Ara bé, segons LLEBARIA SAMPER²⁹, l'equiparació successòria del llibre quart es produeix entre la unió heterosexual reconeguda a través de qualsevol de les tres vies d'accés (durada convivència, descendència comuna o escriptura pública), i entre la unió homosexual, que només existeix si està formalitzada en escriptura pública. Literalment no té tots aquests efectes successoris la unió homosexual sense formalitzar en escriptura pública, amb independència que tingui descendència comuna o de la durada de la

²⁷ ANTONI VAQUER ALOY. “La successió intestada del cònjuge i del convivent” Revista del Col·legi d'Advocats de Lleida. Núm. 61. Març de 2009.

²⁸ LUEP, Llei 10/1998, de 15 de juliol, d'unions estables de parella. DOGC. núm. 2687, de 23-07-1998)

²⁹ SERGIO LLEBARIA SAMPER, “La sucesión intestada del conviviente homosexual”. Indret, Revista per a l'analista del dret. www.indret.com.

convivència. Per això, l'autor considera que el tracte és discriminatori ja que a la unió homosexual se li requereix formalització davant notari i a la parella heterosexual, no.

Encara al voltant d'aquesta qüestió, el Notari DOMINGO CASTELLÀ³⁰ exposa: “Efectivamente, la simple convivencia heterosexual de dos años sin ningún tipo de manifestación expresa de voluntad otorga al conviviente, de acuerdo con los artículos 442-3, 442-4 y 442-5 del Código Civil de Cataluña, los siguientes derechos en la herencia de su pareja difunta:

1.- Si ésta fallece con hijos, el conviviente puede escoger a su libre voluntad entre el usufructo vitalicio de toda la herencia o una cuarta parte de la herencia en propiedad más el usufructo vitalicio de la vivienda habitual.

2.- Si fallece sin hijos, el conviviente es el heredero universal y además puede tener un derecho de legítima.”

Continuem ara amb la regulació que es fa de l'usdefruit, ja que conté elements innovadors.

“Article 442-4. *Usdefruit universal.*

1. L'usdefruit universal del cònjuge o del convivent en unió estable de parella s'estén a les llegítimes, però no als llegats ordenats en codicil, a les atribucions particulars ordenades en pacte successori a favor d'altres persones ni a les donacions per causa de mort.

2. Si el cònjuge vidu o el convivent en unió estable de parella supervivent concorre a la successió amb hereus menors d'edat dels quals és representant legal, pot exercir llur representació per a l'acceptació de l'herència, sense que calgui la intervenció d'un defensor judicial, i adjudicar-se l'usdefruit universal.

3. L'usdefruit universal s'extingeix per les causes generals d'extinció del dret d'usdefruit i no es perd encara que es contregui nou matrimoni o es passi a conviure amb una altra persona.”

L'usdefruit universal és, segons exposa VAQUER ALOY³¹, un dret de caràcter recíproc, que correspon al vidu o convivent amb independència del seu sexe. És un dret legal, del qual el difunt no en pot privar el supervivent, com encara succeïa sota la vigència de la Llei de Successió Intestada de 1987 (art. 11.1) si realitzava al seu favor qualsevol atribució, amb independència del seu valor.

Per consegüent, encara que el vidu o convivent hagi rebut alguna atribució del difunt a títol de donació o en codicil, això no és obstacle per a l'adquisició de l'usdefruit universal abintestat, ni aquesta atribució ha de ser objecte d'imputació a l'usdefruit.

Novetat important és que la viduïtat ha deixat de constituir requisit de conservació de l'usdefruit, a diferència del que disposava el Codi de Successions, que en preveia l'extinció si el vidu contraïa noves núpcies o passava a constituir una unió estable. En

³⁰ ALBERT DOMINGO CASTELLÀ, “Las uniones estables de pareja y la ley intestada en Cataluña”. www.notariosyregistradores.com

³¹ ANTONI VAQUER ALOY. “La successió intestada del cònjuge i del convivent”. Revista del Col·legi d'Advocats de Lleida. Núm. 61. Març de 2009.

aquest sentit, l'usdefruit universal ha perdut el seu caràcter doblement vidual i ha esdevingut un usdefruit vitalici.

“Article 442-5. *Commutació de l'usdefruit.*

1. El cònjuge vidu o el convivent en unió estable de parella supervivent pot optar per commutar l'usdefruit universal per l'atribució d'una quarta part alíquota de l'herència i, a més, l'usdefruit de l'habitatge conjugal o familiar.”

En aquest article s'introdueix una de les novetats destacades, tal com ja indica el preàmbul de la Llei³²: “la solució usufructuària, emmirallada en el model tradicional de l'usdefruit capitular de regència, tot i tenir l'avantatge d'atorgar una posició personal i econòmica sòlida al vidu, pot presentar disfuncions en la gestió de patrimonis de base urbana, financera o empresarial, cosa que fa aconsellable establir l'opció de commutar el dret d'usdefruit universal per l'usdefruit de l'habitatge familiar, si pertanyia al difunt, i una quarta part alíquota de l'herència, un cop descomptat el valor de l'usdefruit esmentat.

Aquesta facultat de commutació, que el vidu o convivent té durant l'any següent a l'obertura de la successió, millora sensiblement la posició d'aquest en la successió intestada, com també la reforça el fet que aquests usdefruits, tant l'universal com el que recau sobre l'habitatge, tinguin caràcter vitalici i no es perdin pel fet de contreure un nou matrimoni o d'iniciar una nova convivència”.

Segons VAQUER ALOY³³ l'ús de l'expressió “a més” en el primer apartat de l'article 442-5 denota clarament que la quarta part alíquota es calcula sense imputar-hi el valor de l'usdefruit, conclusió que ve refermada per l'apartat quart d'aquest art. 442-5 que estableix que del valor de l'herència cal deduir el valor de l'usdefruit sobre l'habitatge, de manera que s'estipula sense dubte que el valor de l'usdefruit de l'habitatge només es té en compte per tal de calcular el valor de l'herència a fi d'obtenir l'import de la seva quarta part alíquota, però aquesta no experimenta ja cap minva, un cop determinada, atès que el valor de l'usdefruit no es descompta ni imputa de cap manera a la quarta part alíquota.

La commutació té per objecte, doncs, una suma de drets: la quarta alíquota de l'herència i, a més, l'usdefruit de l'habitatge conjugal o familiar.

“2. L'opció de commutació de l'usdefruit universal es pot exercir en el termini d'un any a comptar de la mort del causant i s'extingeix si el cònjuge vidu o el convivent en unió estable de parella supervivent accepta de manera expressa l'adjudicació de l'usdefruit universal.”

El termini d'un any que exigeix aquest apartat sempre es compleix ja que s'acostuma a prendre la decisió sobre la commutació durant els sis primers mesos, ja que és el termini per formular l'autoliquidació de l'impost de successions si no es volen suportar recàrrecs o interessos.

“3. El cònjuge vidu o el convivent en unió estable de parella supervivent només pot demanar l'atribució de l'usdefruit de l'habitatge conjugal o familiar si aquest bé forma

³² Preàmbul de la Llei 10/2008, del 10 de juliol, del Llibre quart del Codi Civil de Catalunya

³³ ANTONI VAQUER ALOY. “La successió intestada del cònjuge i del convivent” Revista del Col·legi d'Advocats de Lleida. Núm. 61. Març de 2009.

part de l'actiu hereditari i el causant no n'ha disposat en codicil o en pacte successori. Si el vidu o el convivent supervivent n'era copropietari juntament amb el causant, l'usdefruit s'estén a la quota que pertanyia a aquest. S'aplica a aquest usdefruit el que estableix l'article 442-4.3.

4. Per a calcular la quarta part alíquota de l'herència, es parteix del valor dels béns de l'actiu hereditari líquid en el moment de la mort del causant i se'n descompten els béns disposats en codicil o pacte successori i, si escau, el valor de l'usdefruit de l'habitatge que també s'atribueix al cònjuge vidu o al convivent en unió estable de parella supervivent, però no les llegendes.

5. La quarta part alíquota de l'herència es pot pagar adjudicant béns de l'herència o amb diners, a elecció dels hereus, aplicant les regles del llegat de part alíquota.”

Segons aquests apartats, el valor de l'usdefruit es descompta del valor dels béns relictos als efectes de calcular l'import de la quarta part alíquota. En VAQUER ALOY³⁴ formula una pregunta: si l'usdefruit sobre l'habitatge no és possible, perquè no forma part de l'herència o perquè el causant el va destinar *mortis causa*, això impedeix l'exercici de la facultat de commutació? La resposta ha de ser negativa: el fet que l'objecte de la commutació es limiti a la quarta alíquota no és obstacle, i l'únic que succeeix és que, evidentment, el valor de l'usdefruit no s'imputa a la quarta, per la qual cosa aquesta no disminueix un cop calculada.

En el mateix estudi, VAQUER ALOY també planteja una qüestió en relació amb la commutació: pot incidir la voluntat del causant en la commutació de l'usdefruit, prohibint-la o modulant-la? La qüestió és pertinent arran de l'art. 422-9.5 que contempla el testament merament revocatori, el qual determina que la successió es defereixi d'acord amb les normes de la successió intestada.

Si admetem que el causant, simplement atorgant testament, pot impedir la successió intestada, però que, d'altra banda, ja directament, si així ho ordena en el seu testament, ja per la via del testament merament revocatori, pot decidir que la seva successió testada es regeixi d'acord amb els ordres successoris abintestat, i també que pot impedir una part de l'objecte de la commutació si atribueix a títol particular l'habitatge conjugal o familiar a una altra persona, caldrà admetre que, ja que pot això, podrà amb més raó, llevar la facultat de commutar al seu cònjuge o convivent, o limitar el dret dels hereus a decidir com es paga la quarta part alíquota, per exemple, imposant als hereus el pagament en béns relictos. Cal recordar que la voluntat del causant és llei de la successió, segons assenyala l'art. 421-1.

L'únic límit genèric que trobaria el causant seria el frau de llei si modulés de tal manera els drets successoris del cònjuge o del convivent que els convertís en inefectius en la pràctica (per exemple, si imposava als hereus una modalitat de pagament de la quarta part alíquota que en la realitat suposés pràcticament el seu anorreament).

“Article 442-6. Manca de dret a succeir.

1. El cònjuge vidu no té dret a succeir abintestat al causant si en el moment de l'obertura de la successió n'estava separat judicialment o de fet o si hi havia pendent

³⁴ ANTONI VAQUER ALOY. “La successió intestada del cònjuge i del convivent” Revista del Col·legi d'Advocats de Lleida. Núm. 61. Març de 2009.

una demanda de nul·litat del matrimoni, de divorci o de separació, llevat que els cònjuges s'haguessin reconciliat.

2. El convivent en unió estable de parella supervivent no té dret a succeir abintestat al causant si estava separat de fet del causant en el moment de la mort d'aquest.

En el primer apartat de l'article 442-6 l'exclusió del dret a succeir del cònjuge supervivent s'estableix equiparant la situació de ruptura de la parella tant si està en situació de separació judicial com de fet, o si està pendent una demanda de nul·litat, de divorci o de separació. Això clarifica els supòsits en que un dels cònjuges mor quan s'acabava d'iniciar una demanda i no se sap encara el resultat del procés, ja que a partir de la nova regulació del CCC, només pel fet d'haver presentat la demanda de divorci o separació, el cònjuge supervivent ja queda exclòs.

“Article 442-7. Atribució expressa en la declaració d'hereus.

Els drets del cònjuge vidu o del convivent en unió estable de parella supervivent en la successió intestada s'han d'atribuir expressament en les declaracions d'hereu abintestat, que es poden fer, en ambdós casos, per acta notarial de notorietat.”

En aquest article s'especifica que els drets atribuïbles al vidu o a la parella supervivent s'han d'atribuir de forma expressa i per fer-ho cal seguir el que estableix la LEC³⁵ en l'article 979: “*La declaración de que determinadas personas, que sean descendientes, ascendientes o cónyuge del finado, son los únicos herederos abintestato se obtendrá mediante acta de notoriedad tramitada conforme a la legislación notarial por Notario hábil para actuar en el lugar en que hubiere tenido el causante su último domicilio en España y ante el cual se practicará la prueba testifical y documental precisa.*”

4.4. La successió en línia directa ascendent: *Delació als progenitors i ascendents*

“Article 442-8.

1. Si el causant mor sense fills ni descendents i sense cònjuge o convivent, l'herència es defereix als progenitors, a parts iguals. Si només en sobreviu un dels dos, la delació a aquest s'estén a tota l'herència.

2. Si el causant mor sense fills ni descendents, sense cònjuge o convivent i sense progenitors, l'herència es defereix als ascendents de grau més proper. Si hi ha dues línies de parents del mateix grau, l'herència es divideix per línies i, dins de cada línia, per caps.”

En aquest article es preveu el cas que una persona al morir no tingui fills ni cònjuge o parella amb dret a succeir-la. En aquest supòsit, la Llei crida als pares del difunt o al que del dos, encara visqui. Aquí s'ha de recordar que, en cas d'adopció, els pares adoptants adquireixen la mateixa posició que tindrien els pares originals, els quals queden exclosos de la successió.

³⁵ LEC, Llei 1/2000, de 7 de gener, d'Enjuiciament Civil. BOE suplement núm. 2, de 5 de febrer del 2000, en llengua catalana.

4.5. La successió dels col·laterals

“Article 442-9. *Delació als col·laterals.*

Si el causant mor sense fills ni descendents, sense cònjuge o convivent i sense ascendents, l'herència es defereix als parents col·laterals.

Article 442-10. *Germans i fills de germans.*

1. Els germans, per dret propi, i els fills de germans, per dret de representació, succeeixen al causant amb preferència sobre els altres col·laterals, sense distinció entre germans de doble vincle o de vincle senzill.

2. Si concorren a l'herència germans i fills de germans i hi ha una sola estirp de nebots, aquests perceben, per caps, el que correspon a l'estirp. Si n'hi ha dues o més, s'acumulen les parts que corresponen a les estirps cridades i tots els nebots que les integren succeeixen en el conjunt per caps.

3. Si es frustra la delació a algun dels nebots, la part vacant acreix la de tots els altres nebots per parts iguals. Si aquest nebot és únic en l'estirp o si es frustren totes les delacions a nebots d'una mateixa estirp, la part vacant acreix la dels germans vius del causant, si n'hi ha, i la dels altres nebots, amb aplicació de la regla de divisió que estableix l'apartat 2.

4. Si no hi ha germans, els nebots succeeixen al causant per dret propi i per caps.

Article 442-11. *Crida als altres col·laterals.*

Si no hi ha germans ni fills de germans, l'herència es defereix als altres parents de grau més pròxim en línia col·lateral dins del quart grau, per caps i sense dret de representació ni distinció de línies.”

Els tres articles que acabem de transcriure es recull la regulació de la successió de les persones que moren sense fills, ni cònjuge o parella amb dret a succeir-les, ni ascendents vius. En aquestes situacions la Llei crida als parents col·laterals, tenint en compte que l'adopció causa parentiu amb els parents col·laterals de la família adoptiva. Hi ha dues classes de parents col·laterals:

a) Els preferents, que exclouen als altres: germans i fills de germans.

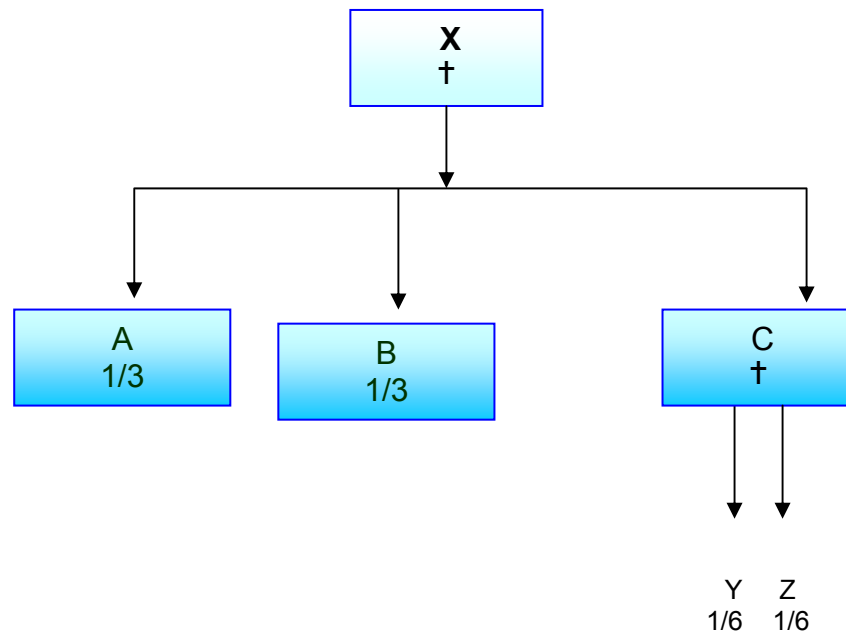
b) Els simples: la resta de parents fins al quart grau.

a) La distribució de l'herència entre els col·laterals preferents s'ha de fer en parts iguals³⁶. Cal tenir en compte³⁷ que els fills matrimonials, els no matrimonials i els adoptats per una mateixa persona tenen la consideració de germans entre ells als efectes de la successió intestada. Si concorren germans i fills de germans, si hi ha una sola estirp de nebots aquests perceben, per caps, el que correspon a l'estirp. Per exemple: X mor i deixa com a únics successors intestats els seus germans A i B i els seus nebots Y, Z, fills d'un germà premort. En aquest cas, l'herència s'ha de dividir en tres parts i els nebots Y i Z s'han de

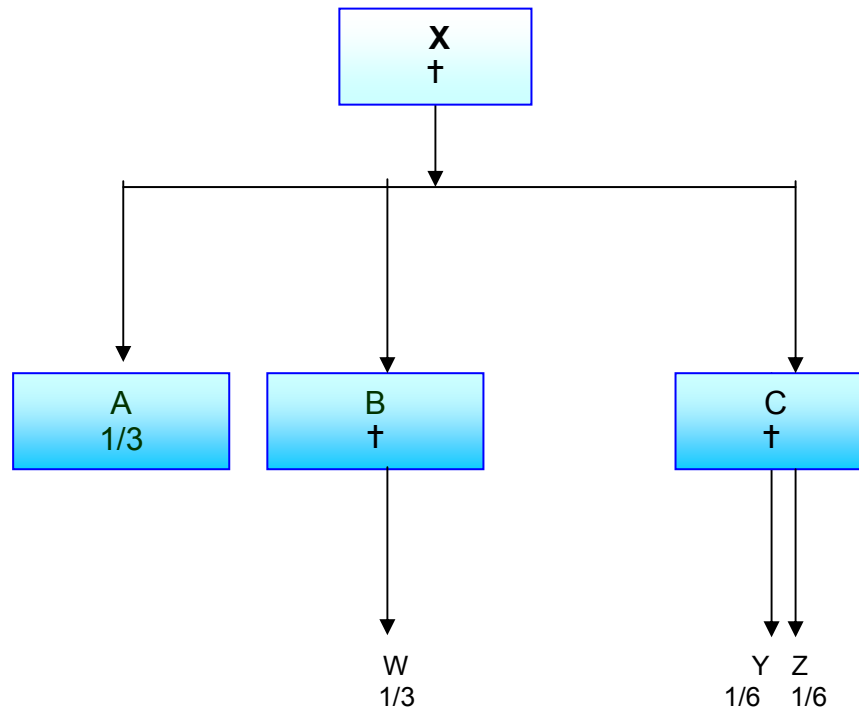
³⁶ Art. 441: “En La successió intestada l'herència es divideix a parts iguals entre els cridats que l'han acceptada, llevat dels casos en què aquest codi estableix una altra cosa.”

³⁷ LLUIS PUIG FERRIOL, ENCARNA ROCA I TRIAS. “Institucions del Dret Civil de Catalunya”. València. 2009. Ed. Tirant lo Blanch. Pàg. 523 i següents.

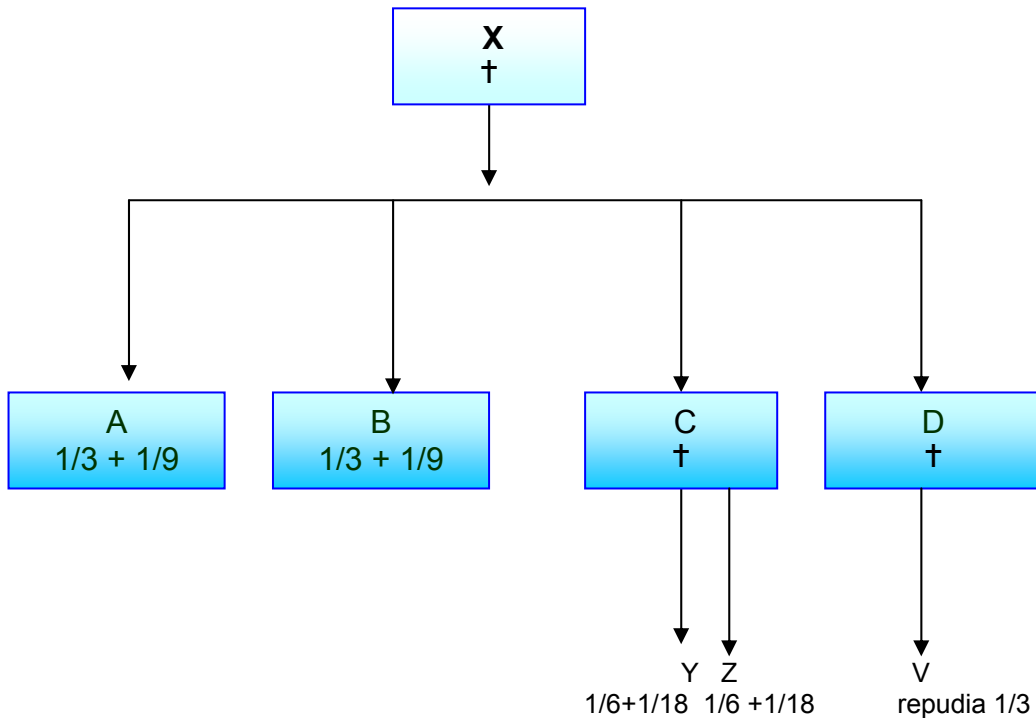
repartir per caps la que els correspon; per tant, aquests darrers han de rebre una meitat d'una tercera part cada un.

Si hi ha dues estirps de nebots o més, les parts que corresponen a les estirps cridades s'acumulen i tots els nebots que les integren succeeixen en el conjunt per caps. Si el germà B també hagués premort i hagués tingut 1 fill (W), en aquest cas l'herència també s'hagués dividit en tres parts, una de les quals és per al germà A i els nebots W, Y i Z s'haurien de repartir les altres 2/3 parts, per caps.

Si es produeix el cas previst en l'apartat 3 de l'article 442-10 i falta un nebot, que és únic en l'estirp, veiem com queda l'exemple anterior. Suposem que X també tenia una altra germana D, ja premorta que tenia un fill (V) i que el germà B encara és viu. Si el nebot V repudia l'herència, la seva part (1/3) s'ha de dividir en tres parts (1/9), que correspondran una cada un dels germans vius del causant (X) i una altra als seus dos nebots, els quals se l'hauran de repartir entre ells per caps.

Finalment, si només hi ha concurrència de nebots, com que hi concorren per dret propi, l'herència es divideix en parts iguals entre ells.

b) En el cas dels parents col·laterals simples, l'article 422-11 estableix que l'herència es defereix per caps i sense dret de representació ni distinció de línies. En aquest cas s'ha de repartir en parts iguals entre els cridats que l'acceptin, amb acreixement entre ells.

4.6. La successió en cas d'adopció

“Article 443-1. *Principi d'equiparació.*

1. El parentiu per adopció produeix els mateixos efectes successoris que el parentiu per consanguinitat. Per tant, la persona adoptada i els seus descendents adquireixen drets successoris abintestat respecte a la persona adoptant i la seva família, i aquests respecte a aquells.
2. L'adopció extingeix els drets successoris abintestat entre l'adoptat i els seus parents d'origen, excepte en els casos que regulen els articles 443-2 a 443-4.”

El tractament que el CCC dona als fills adoptats és igual al dels fills del matrimoni, i en

això es pot considerar que es dona un compliment estricte del principi d'igualtat recollit a la Constitució Espanyola³⁸. A la vegada, s'estableix una regla general segons la qual l'adopció elimina els drets successoris abintestat de l'adoptat en la seva família d'origen. També ho elimina a la recíproca, de manera que la família d'origen no podrà heretar del fill donat en adopció. Ara bé, es fan algunes excepcions en els casos d'adopcions dintre d'una mateixa família, que es regulen en els articles següents.

Respecte de l'ús de l'expressió família, GETE-ALONSO CALERA³⁹ adverteix que no s'identifica amb cap ordre successori i a més no es pot usar amb el mateix sentit que el criteri del parentiu. Sota el nom de família ens indica que es fa referència al grup de persones en el que es compren a més dels parents comuns (per consanguinitat i adopció), els cònjuges i parelles de convivència estable, altres persones, ja parents d'un sol dels cònjuges o parella, ja respecte de les que s'exerceix una funció de guarda (els fills i descendents d'un sol dels membres de la parella, els parents afins, els menors acollits, les persones grans acollides, etc.) a més, de moment en l'ordenament jurídic privat no existeix un concepte "legal" de família sinó diversos segons la llei que el tingui en compte. Per tant, la seva opinió és que el legislador havia d'haver estat més curós tècnicament i haver-se referit a "la persona adoptant i als seus parents " i no a la família.

En l'apartat següent, sobta que ja no es fa referència al concepte família sinó que s'usa el de parents i s'afegeix "d'origen" i això fa pensar en els parents biològics, per naturalesa, però malgrat el que a primera vista s'indueix a pensar, també s'està referint al parentiu d'adopció.

Finalment, GETE ALONSO⁴⁰ no considera justificat que es privi al fill adoptat del dret a succeir al progenitor d'origen, que sí mantenia el Codi de Successions. Indica que si bé es pot atribuir a que les circumstàncies que concorren en aquesta modalitat d'adopció en que el progenitor no existeix (material o jurídicament per no estar determinada la filiació) o està privat o incurs en una causa de privació de la potestat o ha assentit. Tanmateix aquestes circumstàncies podrien explicar l'expulsió del progenitor de la successió el fill adoptat, però no el fet que es privi al fill adoptat del dret de succeir al progenitor d'origen.

"Article 443-2. Adopció de fills del cònjuge o de la persona amb qui l'adoptant conviu. En cas d'adopció de fills del cònjuge o de la persona amb qui l'adoptant conviu en relació de parella amb caràcter estable, els fills adoptius i els ascendents del progenitor d'origen substituït per l'adopció conserven el dret a succeir-se abintestat."

En aquest article es regula un cas de concurrència entre vincles de la família d'origen i vincles amb la família que adopta i es dona l'opció a què els adoptats i els ascendents del pare o mare substituït per l'adopció, es puguin succeir en cas de successió intestada.

³⁸ Article 14 de la Constitució Espanyola: «Los españoles son iguales ante la ley, sin que pueda prevalecer discriminación alguna por razón de nacimiento, raza, sexo, religión, opinión o cualquier otra condición o circunstancia personal o social».

³⁹ M. CARMEN GETE-ALONSO. "La successió intestada incorporada al Codi Civil de Catalunya. Principis. Innovacions". Ponència a les XV Jornades de Dret Català a Tossa. 2008. Pàg. 245 i 246.

⁴⁰ M. CARMEN GETE-ALONSO. "La successió intestada incorporada al Codi Civil de Catalunya. Principis. Innovacions". Ponència a les XV Jornades de Dret Català a Tossa. 2008. Pàg 249.

“Article 443-3. *Adopció en la mateixa família.*

En cas d'adopció d'un orfe per un parent dins del quart grau, es mantenen els drets successoris abintestat entre l'adoptat i els seus ascendents de la branca familiar en què no s'ha produït l'adopció, amb les particularitats següents:

- a) En la successió de l'adoptat i en la dels seus descendents, els dits ascendents d'origen només succeeixen si no hi ha ascendents dels pares adoptius.
- b) En la successió dels dits ascendents d'origen, els fills adoptats per un parent de l'altra branca familiar només succeeixen si no hi ha fills o descendents del causant que no hagin estat adoptats per una altra persona.”

Aquest article 443-3, de fet s'està referint només als casos d'adopció per parents de tercer i quart grau ja que no es permet l'adopció entre els parents en el segon grau (germans i cunyats) i el límit per a la successió intestada és el quart grau.

A continuació es preveu el cas que els germans que hagin estat adoptats per persones diferents pugin succeir-se entre ells en cas de successió intestada.

“Article 443-4. *Successió dels germans per naturalesa.*

En els casos d'adopció que regulen els articles 443-2 i 443-3, els germans per naturalesa conserven el dret de succeir-se abintestat entre si.”

“Article 443-5. *Supeditació a tracte familiar.*

Els drets successoris que regulen els articles 443-2 a 443-4 resten exclosos si s'acredita que el causant i el successor no han mantingut el tracte familiar.”

Finalment, s'estableix com a requisit per succeir-se en abintestat que el causant i el successor adoptat hagin mantingut un tracte familiar, el que vol dir a la pràctica que els adoptants l'hagin tractat com a un fill més.

4.7. La successió de l'impúber

Aquest apartat es dedica a un règim de successió especial, que és la relativa a la dels menors fins a 14 anys, que té una llarga tradició en la regulació catalana. Segons GETE-ALONSO CALERA⁴¹ en la regulació d'aquesta matèria s'han introduït tres variants respecte de la que tenia el Codi de Successions:

La primera afecta als béns que s'han de considerar troncal que la norma anterior considerava tots, fos quin fos el títol d'adquisició i ara, en canvi, només afecta als adquirits a títol gratuït, que de fet són els més abundants perquè abans dels 14 anys pocs menors posseeixen béns adquirits a parents mitjançant una compra-venda.

La segona, està relacionada amb la debilitació de la legítima. Abans⁴² si existien ascendents de l'altre línia, conservaven el dret a legítima sobre els béns de l'impúber. Ara

⁴¹ M. CARMEN GETE-ALONSO. “La successió intestada incorporada al Codi Civil de Catalunya. Principis. Innovacions”. Ponència a les XV Jornades de Dret Català a Tossa. 2008. Pàg. 256.

⁴² Art. 349, norma 2º, Llei 40/1991, de 30 de desembre, Codi de successions per causa de mort en el Dret Civil de Catalunya. DOGC núm. 1544, de 21-1-1992.

es restringeix el dret a legítima només al progenitor supervivent de l'altre línia. De totes maneres, no és pròpiament una novetat més que terminològica ja que, per aplicació de les regles generals, s'ha de tenir en compte que els únics ascendents amb dret a legítima són els pares.

La tercera és que desapareix la menció expressa a que la dot estimada, l'esponsalici o escreix es considera de procedència paterna i materna, la dot estimada, el preu de la dot estimada i la soldada.

“Article 444-1. *Caràcter troncal dels béns.*

La successió intestada del causant impúber, si no hi ha substitució pupil·lar, es regeix per les normes següents:

- a) En els béns procedents d'un progenitor, o dels altres parents d'aquest dins del quart grau, adquirits a títol gratuït, són cridats a la successió els parents més pròxims de l'impúber, per llur ordre, dins del quart grau en la línia de la qual els béns procedeixen.
- b) Si sobreviu el progenitor de l'altra línia, conserva el seu dret a la llegítima sobre els dits béns.
- c) En els altres béns de l'impúber, i també en els fruits dels béns troncal, la successió intestada es regeix per les regles generals, sense distinció de línies.”

Tal com s'ha regulat, la successió intestada en aquest cas té en compte la procedència dels béns relictes (estructura troncal) i no pas el grau de parentiu que els successors tenen amb el causant. També queda clar que la regulació no és única per a tots els béns, ja que si provenen de troncs diferents cada un haurà de retornar d'on procedia i si són propis del menor, que no ha adquirit per una causa gratuïta o per un títol *mortis causa*, se seguiran les regles normals de la successió intestada.

Segons indica PUIG FERRIOL⁴³, per tal d'evitar que les persones mancades de capacitat hagin de morir forçosament intestades, com resultaria d'una aplicació estricta del principi abans esmentat del testament com a acte personalíssim, una vegada més el criteri d'atorgar prevalença a la successió testada sobre la legal ha portat el legislador català a mantenir la vigència de dues institucions tradicionals, que no comporten altra cosa que una substitució en la facultat de testar atorgada per la llei a favor de persones determinades en interès de d'incapaç per a testar: la substitució pupil·lar i la substitució exemplar.

La substitució pupil·lar és la facultat que la llei atorga al pare i a la mare que exerceixen la pàtria potestat de poder atorgar testament no solament amb referència als seus béns propis, sinó també amb relació al patrimoni del seu fill menor de catorze anys, en cas que mori abans d'arribar a l'edat de testar. Aquesta facultat es regula actualment en els articles 425-5 a 14 del Llibre quart.

La substitució exemplar és la facultat que la llei atorga als ascendents, de poder fer testament no solament amb referència als seus béns propis, sinó també respecte del

⁴³ LLUIS PUIG FERRIOL, ENCARNA ROCA I TRIAS. “Institucions del Dret Civil de Catalunya”. València. 2009. Ed. Tirant lo Blanch. Pàg. 531 i següents.

patrimoni del descendent que sigui legitimari del testador, que ha estat judicialment incapacitat abans o després d'haver-se ordenat la substitució.

5. Sentències significatives en matèria de successió intestada

1) Sentència del Tribunal Superior de Justícia de Catalunya de 13 de març de 1995, núm. 8/1995 (Sala Civil i Penal)

<<La Sala Civil del Tribunal Superior de Justícia de Catalunya ha vist el recurs de cassació contra la sentència que va dictar en grau d'apel·lació la Secció 1a de l'Audiència Provincial de Girona, com a resultat de les actuacions de judici declaratiu de menor quantia seguides davant el Jutjat de Primera Instància núm. 3 d'aquella ciutat, sobre declaració de pacte reversional i altres punts. (...)

ANTECEDENTS DE FET

Primer. - El dia 30 de març de 1989, la representació dels Srs. Y i Y2 va interposar una demanda de judici declaratiu de menor quantia contra els ignorats hereus o l'herència jacent de la Sra. Z.

(...)

Es va dictar sentència amb data 2 de març de 1992, la qual conté la següent:

«DECISIÓ: Estimo la demanda que va interposar el procurador dels tribunals en nom i representació dels Srs. Y i Y2 i les seves germanes, les Sres. X i Z4, i declaren:

1r. Declarar que **el pacte reversional** que conté l'escriptura de capítols matrimonials que va autoritzar el 10 de setembre de 1962 el notari de Girona, el Sr. Jaime Genover i que va atorgar el Sr. Z2, tenint en compte el matrimoni del seu fill amb la Sra. Z a favor del Sr. Z3 **es va produir perquè el donatari havia mort sense descendència.**

2n. Declarar que **els beneficiaris** de la reversió dels béns (descrits en aquesta escriptura) **són els parents que en el moment de la reversió resultarien cridats ab intestat a la seva herència.**

(...)

FONAMENTS DE DRET

Primer. - És doctrina jurisprudencial, ja prevista inicialment en la Sentència del Tribunal Suprem de 2 de juny de 1981 i posteriorment en la de 15 de juliol de 1983, i després en altres moltes com la del dia 11 de juny de 1991, que **quan la Sentència d'instància omet**, totalment o parcialment, **la valoració dels fets**, tots concurrents en el cas que s'ha de jutjar, **i no resta totalment integrat el factum que és premissa obligada per a concloure** el sil·logisme que tota sentència comporta, **la Sala de cassació està facultada per examinar les actuacions originals i verificar els resultats probatoris** que han de constituir la premissa de fet sobre la qual s'ha d'aplicar l'ordenament jurídic com a raó fonamental per a extraure'n una conclusió justa, racional i acurada en dret, i tot realitzant aquesta Sala de Cassació, quan al que aquí resulta dispensable, la integració del factum que concorre en el cas en litigi, veiem que, en síntesi, hi ha, els següents fets:

- a) En **escriptura de capítols matrimonials de 12 d'octubre de 1935**, i per raó del matrimoni concertat entre els Srs. Z2 i Z5, aquests contraents varen nomenar preventivament hereus seus els fills que tinguessin del seu projectat enllaç, no tots junts, sinó l'un després de l'altre per ordre de primogenitura i amb preferència d'homes a dones, substituïnt-los entre ells per l'ordre esmentat en els casos que els primerament anomenats no esdevinguessin hereus o encara que ho fossin, morissin a la imubertat.
- b) **El 10 de Setembre de 1962**, també per raó del projectat matrimoni entre el fill primogènit dels anteriors, el Sr. Z3, amb Z, **s'atorgaren capítols matrimonials** en què el Sr. Z2, pare del nou contraent ---- essent aquest el seu fill primogènit, li va fer donació del «M», situat al poble de R, i integrat per quatre diferents finques registrals, havent estat pacte de la donació que: «El donatari podrà disposar lliurement de les finques donades si té fills en edat de testar i mentre els fills visquin. En el cas contrari (les finques) faran trànsit al donant si fos viu, i si hagués mort, al fill o descendent seu que sigui el seu hereu. No obstant això, encara que el donatari no tingués fills, serà respectat l'ús de fruit pactat a favor de la Sra. ----- mentre es conservi viuda».
- c) El Sr. Z2 va morir **sense cap altre acte d'última voluntat** el 22 de gener de 1964 deixant 4 fills, Z3, Z6, Y i Y2, **passant a ésser hereu el primogènit Z3 (d'acord amb l'heretament preventiu abans indicat de 12 d'octubre de 1935)**. L'hereu Z3 va pagar els seus altres germans més petits la llegítima i la resta de drets successoris en l'herència del seu comú pare, per la qual cosa, per escriptura de 9 d'octubre de 1968, els tres legitimaris li signaren carta de pagament i s'obligaren a no demanar res més per aquests conceptes de l'herència paterna, consentint que les finques procedents d'ella quedessin lliures de tota afecció per llegítima.
- d) **El fill primogènit Z3 morí** el 23 d'abril de 1988 **sense deixar descendents, havent anomenat hereva testamentària a la seva dona Z**, la qual el 9 de Juny del mateix any 1988, va manifestar i acceptar l'herència del seu marit i va incloure en aquesta herència el «M» que el pare del seu espòs li havia donat a aquest, però subjecte, com ja hem dit, al pacte de reversió transcrit a l'apartat b) anterior
- e) La viuda d'en Z3 **-la senyora Z- va fer tot seguit testament** (el 8 de juliol del mateix any 1988) **a favor de les seves dues germanes X i Z4**, les quals, en escriptura de 5 de maig de 1989, s'adjudicaren totes les finques que la seva germana Z havia manifestat adquirir del seu marit Z3, entre les que es trobava com a principal el «M», de R que –repetim - el seu sogre Z5 havia donat al seu marit però amb el pacte de reversió a favor del donant 0 del seu hereu, si el donatari Z3 moria sense fills (que és, en definitiva, el que va succeir).
- f) **Els dos germans vivents d'en Z3**, en Y i en Y3 (en Z6 va morir sense descendència el 3 de març de 1968 havent instituït hereu al seu germà Y), **varen interposar la demanda origen d'aquest plet** davant el Jutjat núm. 3 de Girona contra les esmentades germanes X i Z4 com a hereves de la viuda d'en Z3 (la Sra. Z) en la qual demanaren tot allò que el jutge els va concedir i que la Secció 1ª de l'Audiència Provincial de Girona els ha ratificat i confirmat en la Sentència que la Sra. ----- ara impugna en cassació. Els pronunciaments de l'esmentada Sentència d'instància, que ella davant nostre discuteix, són:
- 1r. Declara que **el pacte reversional** contingut en l'escriptura de Capitulations Matrimonials autoritzada el 18 de setembre de 1962 pel Notari de Girona Sr. Jaume Genover, i atorgada pel Sr. Z2 per raó del matrimoni

del seu fill amb la Srta. Z a favor del Sr. Z3, **tingué lloc per la mort del donatari sense descendència.**

2n Declara també que els beneficiaris de la reversió dels béns descrits en l'escriptura mencionada, **són els parents que en el moment de tenir lloc la reversió resultarien cridats ab-intestat a la seva herència.**

(...)

Novè. - **Estem** aquí davant **un supòsit de donació singular** feta en capítols matrimonials del paràgraf 3r. de l'art. 68 de la Compilació en què, d'acord amb l'últim (i subratllat) incís del primer paràgraf de l'art. 68 de la Compilació, ens hem d'atendre al que es va pactar.

(...)

Catorzè. - **Al fill o descendent del donador que a la vegada fos el seu hereu, va ésser en ---; i ell era l'única persona a qui havia de fer trànsit la finca donada.** Quan ell es va morir, sense fills, es va acomplir la condició que havia de produir la reversió de les finques a favor del seu pare si hagués estat viu o a favor d'ell mateix com a hereu del primer. **Segons el pacte de reversió, les finques ja no havien de passar a ningú després d'en Z3 (hereu del donant Z2),** i per tant la mort d'en Z3 va fer claudicar i va extingir el repetit pacte reversional, i **la donació pactada a favor d'en Felip va quedar completament neta i lliure de l'esmentat pacte de reversió per inexistència de beneficiaris,** i en conseqüència en Z3 podia disposar testamentàriament de les finques donades a favor de la seva muller, i aquesta també després a favor de les seves germanes, sense que els demandants Y i Y2, fills menors del pare causant Narcís, tinguessin ni tinguin cap dret ni per tant acció ni legitimació de cap mena, per reclamar les finques objecte de la donació, perquè *ells no són ni han estat mai, ni poden ésser hereus del seu pare Z2, ja que d'hereu del pare solament n'hi va haver un per via contractual* (en Z3 d'acord amb l'heretament preventiu fet en els capítols matrimonials de l'any 1935) i **no n'hi poden haver d'altres per via intestada** (com ho pretenen aquests dos fills menors demandants i ho atorgaren indegudament les dues sentències d'instància) **perquè la successió intestada sols pot tenir lloc quan no hi ha hereu instituint (i aquí hi havia en Z3), i a més la successió intestada és totalment incompatible amb la testada i la contractual universals** (art. 97 de la Compilació), i per això no es podia acollir cap de les peticions de la demanda; ja que, i cal remarcar-ho, l'únic legitimat per demanar la reversió de les finques donades era l'hereu del donant Narcís, perquè era l'únic beneficiari de la reversió; i com que els actors no són hereus ni per tant poden ésser beneficiaris, no tenen cap acció ni legitimació per reclamar-la.

(...)

Per tot l'anterior, en nom del Rei i per l'autoritat que ens confereix la Constitució espanyola.

DECIDIM

Estimar el recurs de cassació interposat per la Sra. X contra la Sentència dictada el dia 4 de març de 1993 per la Secció 1a de l'Audiència Provincial de Girona en resoldre el recurs d'apel·lació que van interposar les germanes ----- i Z4 contra la sentència que havia dictat el 2 de març de 1992 el magistrat jutge del Jutjat de 1a Instància núm. 3 de Girona en el plet de menor quantia interposat pels germans Y i Y2 contra els hereus ignorats o l'herència jacent de la Sra. Z; anul·lem en totes les seves parts la sentència esmentada de l'Audiència, i desestimem íntegrament la demanda origen de les actuacions del plet. Cada part pagarà les seves costes de la 1a instància. No fem esment

tampoc de les de la segona, ni de les de la cassació. Retorneu a la recurrent el dipòsit que va constituir.

Així ho acordem, ho manem i ho signem.>>

COMENTARI:

La sentència comença fent una explicació pedagògica de la facultat que te la Sala de cassació **per examinar les actuacions originals i verificar els resultats probatoris**. Es tracta el cas d'un pacte reversional sobre una finca anomenada "M" autoritzat el 10 de setembre de 1962 per un notari de Girona. El que es va pactar és en aquest cas (foli 8 de les actuacions) que el donatari Sr. ----- podia disposar lliurement de les finques donades si tenia fills en edat de testar i mentre aquests visquessin, i en cas contrari, les finques haurien de fer trànsit al donant si fos viu, i si hagués mort, al fill o descendent seu que fos el seu hereu. El pacte **es va produir perquè el donatari havia mort sense descendència** i la finca va ser adjudicada **als parents que en el moment de tenir lloc la reversió resultarien cridats ab-intestat a la seva herència**. Ens adonem com s'aplica el principi de "la universalitat del títol d'hereu" quan es diu: **"ja que d'hereu del pare solament n'hi va haver un per via contractual** (en Z3 d'acord amb l'heretament preventiu fet en els capítols matrimonials de l'any 1935) **i no n'hi poden haver d'altres per via intestada** (com ho pretenen aquests dos fills menors demandants i ho atorgaren indegudament les dues sentències d'instància) **perquè la successió intestada sols pot tenir lloc quan no hi ha hereu instituït (i aquí hi havia en Z3), i a més la successió intestada és totalment incompatible amb la testada i la contractual universals"**

Atès que el que va rebre la finca en virtut del pacte citat, també va morir sense descendència la sentència també aplica, en la darrera frase transcrita, el principi de **"la incompatibilitat de títols successoris"** en el sentit que amb la seva mort la finca ja quedava neta de la condició que imposava el pacte reversional i per això podia disposar a favor de la seva vidua i després aquesta, a favor de les seves germanes.

2) Sentència del Tribunal Superior de Justícia de Catalunya de 10 d'abril de 1995, núm. 12/1995 (Sala Civil i Penal)

<<Barcelona, a 10 d'abril de mil nou-cents noranta-cinc.

La Sala Civil del Tribunal Superior de Justícia de Catalunya ha vist els recursos de cassació que van interposar, respectivament, el procurador Sr. Francesc Xavier Espadaler i Poch, en nom i representació X, X2 i X3, dirigits pel lletrat Sr. Josep Ruiz García, i el procurador Sr. Ildelfonso Lago Pérez, en nom i representació del Sr. Y i defensat per l'advocat Joaquim Hortal i Millàn.

(...)

ANTECEDENTS DE FET

Primer.-El 13 de maig de 1993 el procurador Sr. Francesc Xavier Espadaler i Poch va presentar una demanda de judici declaratiu de menor quantia, en nom i representació X, X2 i X3, contra la Sra. Y2 i el Sr. Y. En la demanda esmentada reclamava, entre altres aspectes, la nul·litat total del testament atorgat l'1 d'abril de 1971 pel Sr. Z, avi de les dues primeres agents, i pare de l'últim; els dos demandats van contestar la demanda i s'hi van

oposar, va seguir la tramitació del plet i el magistrat jutge va dictar una sentència en què estimava la demanda i en què declarava:

- 1) La nul·litat del testament atorgat pel Sr. Z amb data 1 d'abril de 1971 i, per tant, el deixava sense valor ni efecte.
- 2) La nul·litat dels actes jurídics efectuats a l'empara del testament esmentat.
- 3) **Que la nul·litat del testament comportava l'obertura de la successió intestada.** I els condemnava a complir la present declaració sense fer imposició expressa de les costes processals.

(...)

FONAMENTS DE DRET

Primer. - En el plet hereditari de menor quantia que mantenen X1, X2 i X3 contra la Sra. Y2 i el seu fill Y, el magistrat jutge del Jutjat de Primera Instància núm. 11 de Barcelona va dictar una sentència el 21 d'abril de 1994 en què va declarar la nul·litat del testament atorgat pel Sr. Z l' 1 d'abril de 1971; i va declarar també la nul·litat de tots els actes jurídics realitzats a l'empara del testament abans consignat i **l'obertura de la successió intestada del causant.** Aquesta sentència va ésser revocada totalment el 22 de setembre de 1994 per la Secció 1^a. de l'Audiència Provincial d'aquesta ciutat, la qual va reconèixer el dret a la llegítima al fill menor del causant, X3, que no havia nascut dins del matrimoni, i va declarar que l'escriptura pública de compravenda de la finca situada al passatge de P., núm. 00 de Barcelona, formalitzada el 21 de març de 1984, era simulada perquè encobria una donació a favor del descendent computable en l'herència del causant Sr. Z2, declarant finalment que aquesta donació seria inoficiosa si ho imposava el càlcul de la llegítima del causant.

(...)

Cinquè. - Projectant la llum que aporta la jurisprudència que hem ressenyat a l'anterior ordinal legal TERCER, en els fets, fonaments i pretensions de la demanda, queda palesa la plena congruència de la decisió de la sentència impugnada quan declara **«que l'escriptura pública de 21 de març de 1984 de compravenda de la finca situada al P, núm. 00 d'aquesta ciutat és simulada i que constitueix una donació a favor del descendent, computable en l'herència,** l'oficiositat de la qual està condicionada al càlcul de la llegítima». Atès que les premisses fàctiques i jurídiques de les pretensions de la demanda, origen de les actuacions d'instància, són substancialment coincidents amb aital decisió, sense que amb aquesta s'alteri la causa petendi ni cap dels elements de la discussió, hi ha congruència, per la qual cosa decau, per complet, el 1r dels motius de la present cassació.

(...)

Aquesta versió, que és la dels recurrents, obligaria, com diem, a canviar, com diem, el text de l'esmentat 3r paràgraf de l'article 141 antic, i això evidentment, ja no seria la versió «originària» d'aquell article. La Sala interpreta que la única intencionalitat de l'estudiada disposició transitòria és la de preservar, en aplicació **del principi romà favor testamenti** (tan arrelat a Catalunya), la validesa dels testaments atorgats abans de la Llei de 1984 per, oberts després, malgrat el canvi constitucional i legal del règim de filiació. Hi havia (i evidentment encara hi poden haver a Catalunya) molts causants, que varen atorgar testament en vigència de la Compilació de 1960, que tenien o tenen fills o descendents nascuts fora del matrimoni i que, per aquest fet, alguns d'ells no eren l·legitimaris seus ni tenien aleshores cap dret a l'herència, i per aquesta raó el causant els va excloure o marginar en el testament. **Aquests fills o descendents, marginats perquè havien**

nascut, fora del matrimoni, que no eren llegítims en l'antiga legislació, però que han passat a ser-ho en la nova, ara tindrien dret, en obrir-se la successió i segons el nou art. 141, paràgraf tercer, primera part, de la legislació de 1984, a demanar la nul·litat total del testament; i per evitar-ho, es va incorporar a la Llei 13/84 de 20 de març, una única disposició transitòria -que és la que ens ocupa- (i que és la 6a del Decret legislatiu català 1/84 de 19 de juliol segons la qual allò quedava impedit, perquè, d'acord amb aquesta posició, en aquests casos s'havia d'aplicar la legislació antiga, és a dir, la de 1960, conforme a la que (art. 141 paràgraf 2n) el llegítimari erròniament pretèrit té dret a reclamar la llegítima però no la nul·litat del testament i no es pot aplicar el paràgraf 3r del mateix art. 141 de la Compilació de 1960 perquè el fill o descendent nascut fora del matrimoni, al qual el paràgraf esmentat feia referència, no tenia, d'acord amb aquella legislació, la condició de «legítim».

Dotze. - Aplicant, doncs, al nostre cas aquesta Disposició transitòria i també la redacció originària de l'art. 141 de la Compilació de 1960, arribem a la conclusió que en V. té dret (el mateix que la resta dels fills del causant), a la llegítima d'aquest, però no a la nul·litat del testament com es reclama a cassació, per la qual cosa, i encara que ja no caldria afegir-hi res més, la Sala estima escaient patentitzar l'absurd on portaria la tesi dels recurrents si suprimissin la paraula «legítim» del paràgraf 141 en la redacció originària de la Compilació de 1960 i apliquéssim la resta del paràgraf. Tindríem llavors que en V., **d'ésser incapaç de succeir el seu pare en la legislació de 1960 (art. 2n i 3r d'aquella Compilació), passaria a poder demanar la nul·litat total del testament;** mentre que, al contrari, tots els fills que fossin preterits després de la Constitució i de la Llei catalana de 1984, solament podrien reclamar la llegítima si la cònjuge fos l'hereva com ho és en aquest cas (últim incís del paràgraf de l'art. 141 de la Llei 13/84 de 20 de març); **discriminació injustificable que trepitjaria flagrantment els arts. 14 i 39.2 de la Constitució i que, per tant, no es pot assumir de cap manera.**

(...)

Per tot l'anterior, en nom del Rei i per l'autoritat que ens confereix la Constitució Espanyola,

DECIDIM

Primer. - Desestimar el recurs de cassació interposat pel Sr. Y, representat pel procurador Sr. Ildefonso Lago Pérez, contra la sentència que el vint-i-dos de setembre del passat any 1994 va dictar la Secció 1^a. de l'Audiència Provincial de Barcelona en el seu rotlle d'apel·lació núm. 569/94; condemnem l'esmentat recurrent al pagament de les costes del seu recurs de cassació. I,

(...)

Aquesta és la nostra sentència, que pronunciem, manem i signem.>>

COMENTARI:

En aquesta sentència es tracta la situació que es produeix quan es sol·licita la nul·litat d'un testament i es provoca l'**obertura de la successió intestada del causant**. També veiem com s'aplica el principi "**favor testamenti**" i s'explica la situació de molts causants, que varen atorgar testament en vigència de la Compilació de 1960, que tenien fills o descendents nascuts fora del matrimoni i que, per aquest fet, alguns d'ells no eren l·legitimaris seus ni tenien aleshores cap dret a l'herència. I com es porta a l'absurd la tesi defensada pel recurrent, que havia demanat la nul·litat total del testament del seu pare i l'**obertura de la successió intestada**, fet que, per les conseqüències que comportaria, arribaria inclús a vulnerar els arts. 14 i 39.2 de la Constitució.

3) Sentència del Tribunal Superior de Justícia de Catalunya de 23 d'abril de 1998, núm. 10/1998 (Sala Civil)

<<ANTECEDENTS DE FET

PRIMER.- La representació de D. Alfonso va formular demanda de judici ordinari declaratiu de menor quantia contra els Srs. Manuel i Dª Lydia i D. José M^a davant el Jutjat de Primera Instància núm. 4 de Barcelona

(...)

FONAMENTS DE DRET

PRIMER.- Per tal de centrar les qüestions que s'han de resoldre en aquest rec. de cassació, hem de fer una referència breu als fets següents:

A) Durant el mes d'agost de l'any 1992 el Sr. Lluís es trobava ingressat a "Hospital B."

B) Apareix a les actuacions un document **manuscrit** per persona no determinada i **signat per D. Lluís i altres persones**, de data 13 agost 1992, en el qual el D. Lluís nomena marmessors a D. Alfonso i D. Manel amb facultats de conservació i administració de l'obra artística i biblioteca que formaven part del seu patrimoni, manifestava el seu desig de que es procedís a la venda dels seus béns amb la finalitat de continuar i ampliar la seva col·lecció d'art peruà i romà, que tots els seus béns fossin donats a la "Fundació M." i manifestava, finalment la seva voluntat d'invalidar els seus germans i altres familiars de la possibilitat de succeir en els seus béns.

C) Apareix també a les actuacions un altre document de la mateixa data 13 agost 1992, **manuscrit i signat pel D. Lluís**, en el qual manifesta "Yo D. Luis, con D.N.I ... que por medio de este documento manifiesto mi deseo de que si me sucediese algo en la operación que voy a sufrir mis albaceas testamentarios sean D. Alfonso y D Manolo incluyendo la liquidación y venta de mis propiedades mi mala letra comprenderán es debido a mi falta de poder en la escritura. **Invalido totalmente a mis hermanos y demás familiares**. -13-8-92-. D. Luis". Aquest document es troba escrit en un full de paper que porta a la capçalera "CIAS-"Hospital B.", on va morir D. Lluís el dia 20 agost 1992.

(...)

SEGON.- Una vegada centrats els fets que han originat el litigi i el rec. de cassació que ara s'ha de resoldre, cal fer dues precisions abans d'examinar la qüestió de fons. La primera és que d'acord amb les al·legacions de les parts litigants i d'acord amb el fonament de dret segon de la sentència de primera instància, que no va ésser objecte de

rec., hem d'entendre que el causant de la successió D. Lluís **gaudia del veïnatge civil català al temps de la seva mort**, amb la conseqüència que la seva successió es segueix pel dret civil de Catalunya, ja que d'acord amb allò que estableixen els arts. 9.8 i 16.1,1r CC, en relació amb l'art. 3.2 de la Compilació del dret civil de Catalunya, la successió per causa de mort es segueix per la llei personal del causant al temps de la seva mort.

(...)

Encara una darrera precisió en aquest punt. Ens trobem aquí davant d'un testament hològraf escrit pel testador en uns moments difícils, ja que de forma clara manifesta que l'atorga pel cas de "*que si me sucediera algo en la operación que voy a sufrir*" i davant d'un risc que podia considerar probable de mort en aquells moments, vol determinar voluntàriament el destí de l'herència una vegada ocorreguda la seva mort. Aquesta disposició testamentària es pot considerar vàlida si els marmessors que nomena, es poden qualificar d'universals, ja que segons l'art. 315.II del Codi de successions "el nomenament de marmessor universal substitueix la manca d'institució d'hereu en el testament, fos quina fos la destinació de l'herència" mentre que s'hauria de declarar nul·la per manca d'institució d'hereu si els marmessors nomenats s'han de qualificar de particulars. **Es cert que el testador no diu que els marmessors que nomena, han de tenir el caràcter d'universals, però el seu caràcter d'universals es pot deduir del context de la disposició testamentària.** A més dels arguments que s'han esmentat abans, n'hi ha encara un altre, que ofereix la tradició jurídica catalana, d'importància fonamental a l'hora d'interpretar el dret successori català, segons resulta de l'art. 1.II de la Compilació del dret civil de Catalunya. Ja que segons les disposicions que es troben en el Digest 28.5, 1-5 i Codi 6,23,7, **l'omissió de la paraula hereu no porta a tenir que declarar nul el testament en base a la manca del requisit de la institució hereditària si no resulta equivocada la voluntat del testador**, ja que en aquest cas s'admet la seva validesa en base a suposar que l'expressió no escrita existeix perquè així resulta de la voluntat del testador. Per tant de la mateixa manera es pot entendre, en el cas que ara s'ha de resoldre, que encara que el testador no qualifica en l'escrit que documenta la seva manifestació de darrera voluntat els marmessors d'universals, aquesta era realment la seva voluntat per tal de que tingués eficàcia la seva disposició testamentària atorgada en les circumstàncies abans esmentades, la que tampoc resulta del testament que volgués atribuir als marmessors la condició de particulars, amb l'oportunitat doncs d'aplicar les solucions que es deriven de la tradició jurídica catalana, que porta a declarar la validesa del testament hològraf suposant "*Plus nuncupatum minus scriptum*".

(...)

L'estimació del motiu primer del rec., amb la consegüent declaració de validesa del testament hològraf, forçosament ha d'incidir sobre el segon motiu del rec. En el sentit de que **no procedeix deferir l'herència de D. Lluís segons les normes de la successió intestada, atès el caràcter subsidiari d'aquest tipus de successió en el dret civil català** segons resulta de l'article 3.II del Codi de successions, on es preveu que "la successió intestada només por tenir lloc en defecte d'hereu instituït...", i en el cas del rec. **la improcedència d'acudir al règim de la successió intestada resulta del fet que en el testament hològraf s'han nomenat uns marmessors universals**, que segons l'art. 315.II del Codi de successions substitueixen la manca d'institució d'hereu en el testament, amb la conseqüència que **des d'aquesta perspectiva el testament es vàlid i no cal acudir al règim supletori de la successió intestada** segons l'esmentat art. 3.II del Codi de successions.

CINQUE.- L'art. 308 del Codi de successions caracteritza la figura del marmessor com un supòsit d'actuació en nom propi i en interès aliè, i d'acord amb aquesta característica de tenir que actuar en interès d'altre, l'art. 315.2 del mateix Codi imposa als marmessors universals l'obligació de lliurar l'herència a les persones designades pel testador o de destinar-la a les finalitats expressades en el testament o en la confiança revelada. Hem de precisar, doncs, quins són els destinataris de l'herència en el cas objecte del recurs.

En el testament hológraf de data 13 agost 1992 hi trobem una determinació negativa o excloent dels possibles destinataris de l'herència, ja que com estableix el testador de forma clara i imperativa **"invalido totalmente a mis hermanos y demás familiares"**. Aquesta expressió no té ni pot tenir altre sentit que la d'excloure de la successió de D. Lluís els seus germans i demés parents. Aleshores el que cal és preguntar-se si en el dret successori català es pot considerar eficaç aquesta disposició excloent que, a més a més, no va acompanyada de cap determinació dels destinataris de l'herència en sentit positiu. Fins aquí es pot fer una primera afirmació, com és la de que si els marmessors universals, perquè així ho exigeix la naturalesa del càrrec han de lliurar l'herència del testador a terceres persones i si el testador no ha tingut la precaució de designar o d'individualitzar aquestes terceres persones destinatàries de l'herència, cal considerar que la seva voluntat era la de que els marmessors lliuessin l'herència a les persones que en el moment de la seva mort tinguessin la condició **d'hereus abintestats**, però com s'apuntava fa uns moments, el testador **exclou**, o invalida segons les seves paraules, els germans i demés parents com a possibles destinataris de l'herència gestionada pels marmessors universals que va designar. Això ens ha de portar ara a considerar la validesa d'una clàusula testamentària que tingui per objecte o finalitat excloure de la successió els hereus intestats. En aquest punt cal distingir: El dret successori català s'organitza en base al criteri i **principi de configurar la successió per causa de mort com un supòsit de col·locar l'hereu en la mateixa posició jurídica que corresponia al causant ja mort**, en el sentit de que el successor universal o hereu apareix com un continuador de les relacions jurídiques transmissibles que, activament o passiva, corresponien al causant de la successió (segons resulta de l'art. 1.2 del Codi de successions). Aquesta configuració jurídica del procés hereditari porta a tenir que afirmar inicialment, que l'hereu és el personatge fonamental del procés successori, amb la conseqüència de que **en tota successió hi ha d'haver, com a mínim, un hereu**. Per tant **no seria eficaç una clàusula testamentària que exclogués de la successió tots els possibles hereus abintestats del causant de la successió**, ja que això portaria a distorsionar o contrariar els principis fonamentals del sistema successori. En canvi s'ha de considerar eficaç la clàusula que exclogui de la successió una o unes determinades classes o categories de possibles successors abintestats, ja que aquesta clàusula segons la probable voluntat del testador s'ha d'interpretar com una institució tàcita a favor de les classes o categories de successors intestats no exclosos, que es fonamenta **en el principi de llibertat de testar** i en la configuració del testament no únicament com a acte de disposició de béns sinó també com a acte normatiu (segons l'art. 101 del Codi de successions "la successió testada es regeix per la voluntat del causant manifestada en testament atorgat conforme a la llei"), com es fonamenta també en la consideració de que l'exclusió de determinades persones de la successió equival realment a una disposició hereditària a favor de les persones no excloses, que es conforme amb la configuració del testament com a acte de disposició de béns segons l'art. 102 del Codi de successions.

(...)

Aquestes consideracions són suficients per a desestimar el motiu tercer del Rec. de cassació. En el testament hològraf de 13 agost 1992 el testador es limita a nomenar uns marmessors, que en els fonaments de dret anteriors hem qualificat de marmessors universals. En el document de la mateixa data, fins i tot si s'admet la seva validesa, es limita també a nomenar uns marmessors, amb l'encàrrec de lliurar la seva herència o el valor en diners dels béns hereditaris a la "Fundació M.". **Això posa clarament de manifest que a la mort del testador no existien instruccions secretes i que per tant no es pot parlar en aquest cas d'una herència de confiança;** amb la conseqüència de que el document esmentat no pot tenir l'eficàcia que el dret successori català atribueix a les herències de confiança, **ni el valor de disposició testamentària** per no ajustar-se a cap dels tipus que admet la legislació catalana, i segons l'art. 125.I del Codi de successions "són nuls els testaments, els codicils o les memòries testamentàries que no corresponen a algun dels tipus previstos en aquesta llei...".

(...)

Així i tot la sentència d'apel·lació, en la seva part dispositiva, desestima els dos rec. d'apel·lació i confirma íntegrament la sentència de primera instància, que ja havia declarat nul el testament hològraf per manca del requisit de la institució d'hereu. El fet de que ara es declari vàlid el testament hològraf perquè **el testador va nomenar uns marmessors universals, que segons l'art. 315.II del Codi de successions substitueixen la manca d'institució d'hereu en el testament,** determina que en aquest grau de cassació s'ha de resoldre el problema de si cal considerar nul el testament hològraf pel fet de que no estigui escrit de manera autògrafa el lloc de l'atorgament.

(...)

Ens trobem aquí en un cas d'incompliment d'una simple formalitat, que a més a més s'ha superat de forma satisfactòria de manera indirecta. I en aquests o semblants casos, i d'acord amb allò que estableix la Novel·la 22,44,9, **la solució que es deriva de la tradició jurídica catalana no és altra que la de reconèixer eficàcia a la voluntat del difunt que no sigui contrària a les lleis** que a més a més és conforme amb el caràcter estrictament subsidiari que té la vocació legal o intestada en el sistema successori català, segons resulta de l'art. 3.11 del Codi de successions.

(...)

VUITE.- En base als raonaments que s'han fet en els fonaments de dret anteriors, hem d'establir ara les conclusions següents. Com a conseqüència d'haver-se estimat el motiu primer de cassació, s'ha de declarar la validesa del testament hològraf que va atorgar D. Lluís el dia 13 agost 1992, ja que **en aquest testament el requisit de la institució d'hereu es compleix mitjançant el nomenament d'uns marmessors universals,** que han acceptat el càrrec. S'ha d'estimar també el motiu segon del rec. de cassació i declarar la nul·litat de l'acte de declaració d'hereus abintestat a favor dels germans del testador, atès que segons l'art. 3.II del Codi de successions **el dret civil català estableix la incompatibilitat de la successió intestada amb la testada universal.**

(...)

No poden aparèixer com a destinataris de l'herència els germans del testador, declarats hereus abintestats per resolució judicial, **atès la incompatibilitat de la successió intestada i la testamentària en el dret successori català.** El fet que el testador de forma total, imperativa i clara exclogui de l'herència els seus germans i demás familiars, sense fer cap altra determinació dels seus destinataris en sentit positiu, porta a la conclusió de que els marmessors universals que va nomenar, han de lliurar l'herència a les persones o entitats que tinguin la condició d'hereus abintestats del testador al temps

de la seva mort, segons l'art. 323 del Codi de successions, amb exclusió de les classes o categories de successors exclosos pel testament de D. Lluís, i que s'hagin de determinar els destinataris de l'herència d'acord amb els procediments que estableix la llei. Amb la precisió de que la determinació dels destinataris de l'herència segons les normes de la successió intestada permet considerar que l'herència de D. Lluís és una herència que es defereix com a testamentària i **que no trenca en aquest cas el principi d'incompatibilitat entre la successió intestada i la testamentària** que estableix l'art. 3.II del Codi de successions, ja que en aquest cas els destinataris de l'herència adquireixen com a successors testamentaris del Sr. Lluís, encara que la seva individualització es faci "*Per relationem*" a les normes sobre successió intestada. Com resulta també dels supòsits que es preveuen en els arts. 135, 145, 173 o 176 del Codi de successions, en els quals els successors testamentaris s'individualitzen segons les regles de la successió intestada.

(...)

En nom del Rei i per l'autoritat del Poble Espanyol.

FALLO

Que estimem en part el rec. de cassació que ha interposat el procurador dels tribunals Sr. Jordi Bassetas i Ballús, en nom i representació de D. Alfonso, contra la sentència que va dictar la Sec. 14^a de l'AP de Barcelona el dia 30 setembre 1997; revoquem en part la sentència esmentada i declarem la validesa del testament hològraf que va atorgar D. Lluís el dia 13 agost 1992 i que es procedeixi a la seva protocol·lització; **la nul·litat de l'acte de declaració d'hereus abintestats a favor dels germans del testador** i que els marmessors universals nomenats per D. Lluís gaudeixen de les facultats que la llei i el testament els hi confereixen i **que han de lliurar la seva herència, o el valor en diners dels béns hereditaris, a les persones o entitats que tenien la condició d'hereus abintestats del testador al temps de la seva mort**, amb exclusió dels germans i familiars del testador, que es concretaran o determinaran d'acord amb les normes procedimentals que estableix la llei.

(...)

Aquesta es la nostra sentència, que pronunciem, manem i signem. >>

COMENTARI:

La sentència és molt pedagògica perquè comença explicant que el difunt tenia el veïnatge civil català i per això s'aplicarà el Dret civil català. Després, es remet a les disposicions que es troben en el Digest 28.5, 1-5 per fonamentar que **l'omissió de la paraula hereu no porta a tenir que declarar nul el testament hològraf en base a la manca del requisit de la institució hereditària si no resulta equivocada la voluntat del testador**. Amb això també veiem una aplicació del principi de necessitat d'hereu, però amb una lectura generosa i flexible, a favor de la validesa d'un testament hològraf on només s'institueixen marmessors i s'invalidava als germans i d'altres parents. D'altra banda, també explica que el dret successori català s'organitza en base al criteri i **principi de configurar la successió per causa de mort com un supòsit de col·locar l'hereu en la mateixa posició jurídica que corresponia al causant ja mort**, en el sentit de que el

successor universal o hereu apareix com un continuador de les relacions jurídiques transmissibles que, activament o passiva, corresponien al causant de la successió. Finalment és de destacar que reitera, diversos cops, que **el dret civil català estableix la incompatibilitat de la successió intestada amb la testada universal.**

4) Sentència del Tribunal Superior de Justícia de Catalunya d'1 d'abril de 1998, núm. 10/1998 (Sala Civil)

<<ANTECEDENTS DE FET

Primer. La procuradora Sra. Irene Cantó Batallé, en nom i representació de la Sra. Yalda Edelmira T. O., va formular demanda de judici ordinari núm. 183/01 davant el Jutjat de 1ª Instància núm. 2 de Girona.

(...)

FONAMENTS DE DRET

Primer. Resulten antecedents de caràcter fàctic d'indubtable interès per tal d'assolir una correcta comprensió del tema debatut, els següents:

El senyor Josep P. B. **va morir** a la localitat de Cassà de la Selva el dia 21 d'octubre de 2000, **sense haver atorgat testament**. En la data de la seva mort el senyor Josep P. B. **estava casat** amb la demandant senyora Yalda-Edelmira T. O. en virtut de matrimoni contret el dia 3 de març de 1995 a Girona. Després de la mort del senyor P. B. s'iniciaren una sèrie de disputes en relació amb el seu as hereditari entre la seva vídua, senyora T. O., i el seu pare, senyor Francisco P. S. A conseqüència de les susdites disputes, **la senyora T. O. va plantejar demanda davant del jutjat competent en la qual sol·licitava que es declarés el seu dret a heretar abintestat l'herència del seu espòs**, i en canvi es negués el susdit dret al pare del finat, sense perjudici de reconèixer els seus drets legitimaris. En concret, la demandant **negava que es trobés inclosa en alguna de les causes previstes en l'article 334 del Codi de successions de Catalunya que impedeixen el cònjuge separat (en certes circumstàncies que explicita el precepte) heretar abintestat el premort.**

El senyor Francisco P. S. va contestar a la demanda plantejada de contrari i va negar el dret de la senyora T. O. a heretar del seu difunt consort en adduir que concorria la causa prevista en l'article 334.2 del Codi de successions de Catalunya, en concret per tal com **en la data de la seva mort el senyor P. B. es trobava separat de fet de la senyora T. O.** de manera que concorria la causa de separació de l'article 82.1 del Codi civil.

(...)

La Sentència dictada pel Jutjat de Primera Instància i Instrucció número 2 de Girona va desestimar la demanda presentada per la senyora T. O. i, en canvi, va estimar en part l'acció esgrimida pel senyor P. S.

Segon. Contra la sentència dictada per l'Audiència Provincial hi interposà recurs de cassació la senyora T. O., la qual, com a primer motiu de recurs, addueix infracció de l'article 334.2 del Codi de successions. En concret al·lega la recurrent la infracció de l'àmbit de la "separació de fet" de l'esmentat article de la norma catalana.

En el cos del motiu de recurs la part recurrent ressalta que l'article 334 del CS s'ha de posar en relació amb els articles 333 i 335 del mateix cos legal, i des d'aquesta

perspectiva fa expressa menció al fet que l'article 333 del CS **estableix el principi general del dret del cònjuge vidu a succeir abintestat el seu espòs premort**. També recorda que l'article 334 del CS, en l'apartat primer, **estableix una excepció a aquell dret** en negar-lo al **cònjuge separat per virtut de sentència ferma**; i, per la seva banda, l'apartat segon del mateix article nega el dret a succeir el cònjuge en cas de separació de fet amb trencament de la unitat familiar, però havent de sumar a aquest fet o l'existència d'un consentiment mutu a la separació expressat formalment o la concurrència d'alguna de les causes que permeten la separació judicial o el divorci.

(...)

Dins el mateix motiu de recurs al·lega la part recurrent "la infracció del principi separació causal versus separació culpable"[sic]. Una simple lectura de les al·legacions de la recurrent comporta comprendre que aquesta està conforme amb la declaració de l'**Audiència** que **considera que**, en el tema que ara ens ocupa, **no juga cap principi culpabilístic**, pel fet que **si concorre trencament de la unitat familiar i**, a més, **alguna de les causes de separació o divorci, el cònjuge supervivent ja perd el seu dret a succeir abintestat, sense tenir en compte si el culpable de la separació era ell o el cònjuge** premort.

(...)hi ha doctrina que ha ressaltat la paradoxa d'exigir per a la separació la prova de la causa, que pot consistir, en alguns supòsits, en un comportament culpós d'un dels cònjuges, per després no donar cap transcendència a la culpa a l'hora de determinar les conseqüències de la ruptura matrimonial.

(...)

El fet d'optar per un criteri objectiu per privar el cònjuge separat ja per sentència ferma, ja de fet, amb concurrència d'alguna de les causes que permeten la separació judicial o el divorci, pot semblar una posició injusta sobretot en casos com el present, en què, segons es deriva de la sentència de l'Audiència, **la crisi conjugal va esdevenir provocada pels maltractaments del marit**. Però l'opció per la qual s'inclina l'actual dret de família i successions troba el seu sentit en intentar no incidir massa en un món en què és prioritari el màxim respecte a la privadesa i als drets humans, i en què resulta a vegades molt difícil parlar de culpes exclusives.

(...)

Ja s'ha dit que és criteri de la part que recorre, d'altra banda acollit per aquesta Sala, que el Codi de successions, per privar el cònjuge vidu del seu dret a heretar abintestat del seu espòs premort, exigeix (pel que ara interessa): *a*) una separació de fet, *b*) la voluntat de permanència en l'estat de separació, *c*) el trencament de la unitat familiar i *d*) la concurrència d'una de les causes previstes en el Codi civil que donen lloc a la separació o al divorci.

Segons s'addueix en el recurs, l'excepció de l'article 334.2 del CS que impedeix el vidu o vídua heretar abintestat s'ha d'interpretar de forma restrictiva.

(...)

Aquesta conclusió comporta: 1. Que, **unida a la vigència del principi favor matrimonii, condueix a valorar amb rigor si concorre una causa de separació o divorci**. 2. Que per la mateixa ratio **s'ha d'exigir una prova plena i irrefutable de l'existència d'una separació de fet**, d'una certa durada temporal, amb l'existència inequívoca d'un ànim de permanència en aquest estat.

(...)

L'aplicació dels anteriors requisits al *factum* que concorre en el cas debatut i que es desprèn de la sentència de Primera Instància comporta les següents afirmacions:

Que concorre la causa de separació de l'article 82.1 del Codi civil, que la sentència que es recorre concreta en "la violació greu dels deures conjugals" que, tal com es deriva de la resta del *factum*, es concretaria en l'existència de maltractaments del marit premort envers la seva esposa, ara recurrent.

Que pel que fa a la separació de fet d'una certa durada temporal, amb trencament de la unitat familiar, amb vocació de permanència, contràriament a la conclusió a què arriba l'Audiència no sembla derivar-se de les dades fàctiques que la sentència que es recorre va extreure de l'activitat probatòria practicada en l'acte del judici.

Certament, la sentència que es recorre diu sintèticament:

(...)

La sentència que es recorre dóna més crèdit a les declaracions del demandat, pare del finat, i també als seus testimonis, que a les de la senyora T. O. i a les dels testimonis que aportà aquesta darrera. Des d'aquest prisma, la sentència diu que encara que la senyora T. O. assegurà que el seu espòs acudia a dormir al domicili del matrimoni, en realitat dormia (des del 24 de setembre, dia de la denúncia per maltractaments) a la masia de Cal Cigró (molt propera al domicili conjugal).

També fa ressaltar la sentència combatuda que la senyora T. O. negà haver sol·licitat protecció policial, mentre que de la denúncia per maltractament se n'infereix el contrari. A criteri d'aquesta Sala, **esdevé transcendent que l'esposa sol·licités o no protecció policial**. En tot cas aquesta dada **serveix per concloure en el sentit que concorria una causa de separació**, i no per deduir-ne una separació de fet amb ànim de permanència temporal. Tampoc té gaire interès que el senyor P. B. dormís els darrers dies de la seva vida a la masia de la seva propietat o a la llar conjugal.

En canvi **resulta de molta transcendència que: A) El matrimoni, segons sembla, portava menys d'un mes dormint en diferents habitatges, per mor d'uns maltractaments del marit envers la seva esposa**, a causa dels hàbits etílics del primer. B) Quatre dies després dels maltractaments que donaren lloc a una denúncia, l'esposa declarà en les diligències obertes que "su deseo es que su suegro se traslade a un centro a vivir, volviendo a recuperar la armonía familiar, y su marido se someta a un tratamiento de desintoxicación del alcohol". C) **El dia següent del suïcidi del marit, l'esposa, ara recurrent, declarà davant dels Mossos d'Esquadra que, tal com ja havia dit al Jutjat d'Instrucció número 5 de Girona, "donaria una altra oportunitat al seu marit si aquest decidís sotmetre's a un tractament al S.E.R.G.I. per desintoxicar-se del seu problema amb l'alcohol i el seu sogre fos ingressat al geriàtric de Cassà", cosa que estava actualment en tràmits.**

Davant de les anteriors circumstàncies recollides en el relat fàctic de la sentència de l'Audiència, entén la Sala que **no es pot afirmar que el matrimoni entre la senyora T. O. i el senyor P. B. es trobés separat de fet, amb caràcter definitiu**, trencament de la unitat familiar... En definitiva, s'ha de concloure que la interpretació que dóna l'Audiència a l'article 334.2 del Codi de successions és massa extensiva donades les circumstàncies que concorren en el cas concret i la naturalesa del precepte suara estudiada. Conseqüentment **escau considerar que s'ha infringit el susdit precepte i estimar el recurs de cassació interposat**. L'estimació del motiu de cassació tractat comporta que esdevinguin intrascendents els següents que conformen el recurs.

(...)

Per tot el que s'ha exposat, la Sala Civil del Tribunal Superior de Justícia de Catalunya decideix:

PART DISPOSITIVA

Estimar el present recurs de cassació interposat (...) i declarar que la Sra. Yalda Edelmira T. O. ostenta el dret a succeir abintestat en l'herència del seu cònjuge premort, senyor Josep P. B., amb preferència al senyor Francesc P. S., sens perjudici dels drets legítims que corresponguin a aquest. (...) Així ho acorda la Sala i ho signen el president i els magistrats esmentats més amunt.>>

COMENTARI:

Aquesta és una sentència típica de successió intestada en que s'enfronten el pare del difunt que mor sense fer testament, i la vidua. El TSJ fa una anàlisi diferent de les sentències recorregudes i comença invocant el que estableix el Codi de successions: **per privar el cònjuge vidu del seu dret a heretar abintestat del seu espòs premort, exigeix: a) una separació de fet, b) la voluntat de permanència en l'estat de separació, c) el trencament de la unitat familiar i d) la concurrència d'una de les causes previstes en el Codi civil que donen lloc a la separació o al divorci.**

També exposa que **l'Audiència considera que no juga cap principi culpabilístic**, pel fet que **si concorre trencament de la unitat familiar i, a més, alguna de les causes de separació o divorci, el cònjuge supervivent ja perd el seu dret a succeir abintestat, sense tenir en compte si el culpable de la separació era ell o el cònjuge premort** (quan en el cas present **la crisi conjugal va esdevenir provocada pels maltractaments del marit**).

Un altre principi que considera de plena vigència és el principi "*favor matrimonii*", el qual condueix a **valorar amb rigor si concorre una causa de separació o divorci**. 2. Que per la mateixa ratio **s'ha d'exigir una prova plena i irrefutable de l'existència d'una separació de fet**, d'una certa durada temporal, amb l'existència inequívoca d'un ànim de permanència en aquest estat.

6. La successió a favor de la Generalitat de Catalunya

6.1. Successió a manca de parents

La Generalitat de Catalunya succeeix les persones que moren sense hereus testamentaris, parents dintre del quart grau i actua com a hereva per tal d'exercir la funció social de destinar el cabal relicte a entitats i institucions beneficiàries. Tal com diu el preàmbul del Decret de creació de la Junta Distribuïdora d'Herències⁴⁴, "la Generalitat de Catalunya, per ministeri de la llei, succeeix les persones amb veïnatge civil català que moren sense hereus testamentaris, parents per consanguinitat o col·laterals dintre del quart grau, adopció i cònjuge supervivent, i actua com a hereva intestada per tal d'exercir una important funció social com és la de destinar el cabal relicte a entitats i institucions beneficiàries".

⁴⁴ DECRET 244/1995, d'1 d'agost, sobre creació de la Junta Distribuïdora d'Herències i regulació de les actuacions administratives de la successió intestada a favor de la Generalitat de Catalunya. DOGC núm. 2103, de 20 de setembre.

“Article 442-12. *Successió a manca de parents dins del quart grau.*

1. Si manquen les persones que assenyala aquest capítol, succeeix la Generalitat de Catalunya.
2. En el cas a què fa referència l'apartat 1, l'herència és acceptada a benefici d'inventari mitjançant declaració judicial d'hereu prèvia.”

Tal com indica la Gran Enciclopèdia Catalana, “la Generalitat és un successor universal, ja que adquireix els béns i drets de l'herència assumint tots els deutes i càrregues que se'n derivin. L'actiu líquid, els productes o el valor que adquireix l'ha de destinar a establiments d'assistència social o a institucions de cultura. L'herència intestada a favor de la Generalitat s'entén sempre acceptada a benefici d'inventari, de ple dret, i no podrà repudiar aquesta herència per no frustrar les finalitats de la llei, que són evitar la vacança dels béns i provocar l'adquisició *iure publico*. La Generalitat hereta amb la prèvia declaració judicial d'hereu. Tindrà una possessió civilíssima dels béns de l'herència i també tindrà dret a fer seus els fruits produïts des de la mort del causant, sempre que la corresponent declaració judicial d'hereu els adjudiqui a favor seu.”

Tal com diu NAVAS NAVARRO⁴⁵, durant el temps que corre entre la mort del causant i la declaració judicial d'hereva existeix una situació que es podria anomenar d'herència jacent forçosa⁴⁶. No desconeixem que aquesta situació és estranya en un sistema d'adquisició *ipso iure* que és el que, entenem opera a favor de la Generalitat. Ara bé, des d'un punt de vista pràctic això permet als creditors i legataris demanar judicialment els seus crèdits i el pagament dels llegats sense necessitat d'haver d'esperar a la declaració d'hereva de la Generalitat, posat que, en el nostre sistema, no existeix una norma semblant a la del 1966 BGB alemany, en la qual es determina la necessitat d'esperar a aquesta declaració per a exercir les pretensions contra l'herència. D'altra banda, l'article 792.2 LEC legitima als creditors que tinguin el seu dret documentat en un títol executiu per a que puguin sol·licitar la intervenció judicial del cabal hereditari.

L'article 442-12.2 CCC exigeix que la declaració sigui judicial, tot i que l'art. 792.1.1r LEC permet que la declaració d'hereus sigui també de caràcter notarial. Al nostre parer, el legislador català hagués pogut establir que la declaració d'hereus fos possible per ambdues vies. Probablement la declaració notarial podria ser una via més ràpida, amb la consegüent major seguretat i certesa de les relacions jurídiques que componen l'as hereditari. El procediment per a declarar a la Generalitat hereva intestada és el previst pels arts. 790 a 805 LEC. Tanmateix, segons la STSC 26.2.1996 (Jurisprudència civil del TSJC 1996, Departament de Justícia, 1998, 91 ss) aquest procediment especial (en el cas de la LEC 1881) no impedeix que la declaració judicial d'hereus es faci en un judici declaratiu ordinari quan aquesta declaració és necessària per resoldre les qüestions que s'han de ventilar en aquest judici.

El fet que la Generalitat sigui l'hereva intestada és⁴⁷ la garantia per als creditors i legataris que s'apliquen les normes jurídiques pròpies de qualsevol successió mortis causa. S'ha de partir en primer lloc de la independència de patrimonis que estableix l'art. 461 20 lletra

⁴⁵ SUSANA NAVAS NAVARRO, Comentari al llibre quart del codi civil de Catalunya, dirigit per JOAN EGEA I GERNANDEZ I JOSEP FERRER RIBA, Editorial Atelier, Barcelona, 2009, pàg. 1214. Pàg. 1289.

⁴⁶ Article 411-9 de la Llei 10/2008, del 10 de juliol, del Llibre quart del Codi Civil de Catalunya.

⁴⁷ SUSANA NAVAS NAVARRO, Comentari al llibre quart del codi civil de Catalunya, dirigit per JOAN EGEA I GERNANDEZ I JOSEP FERRER RIBA, Editorial Atelier, Barcelona, 2009, pàg. 1214. Pàg. 1294.

c) del CCC. En segon lloc, s'ha de tenir present que aquest patrimoni hereditari és un patrimoni, la finalitat del qual, és realitzar el valor dels elements patrimonials que el componen. En tercer lloc, a la realització del valor dels béns hereditaris s'anteposa el pagament als creditors i als legataris, si existeixen, el qual es regularà pel que estableix l'esmentat art 461-21 CCC i per l'art. 18 del Decret 244/1995.... La Generalitat com a hereva ha de procedir, en el seu cas, a demanar la declaració de concurs de l'herència.⁴⁸ Els creditors ostenten facultats per intervenir judicialment el patrimoni hereditari, segons l'art. 792.2 LEC.

6.2. Destinació dels béns

En primer lloc, trobem que la legislació vigent sobre el patrimoni de la Generalitat⁴⁹ indica a l'article 18, el següent: "Les alienacions de béns procedents d'herències intestades es regeixen per llur normativa específica".

Pel que fa a la destinació dels béns, veiem el que deia el Codi de Successions⁵⁰, a l'article 347:

"Si falten les persones assenyalades pels articles anteriors, succeeix la Generalitat de Catalunya, la qual ha de destinar el béns heretats o llur producte o valor a establiments d'assistència social o a institucions de cultura, preferentment els de la darrera residència habitual del causant en territori català. En defecte d'aquests, s'han d'aplicar aquells béns o el producte de llur venda o llur valor als establiments o a les institucions de la comarca o, si hi manquen, als de caràcter general a càrrec de la Generalitat."

Veiem ara com ho regula ara el Llibre quart del CCC.:

"Article 442-13 . Destinació dels béns

1. La Generalitat de Catalunya ha de destinar els béns heretats o llur producte o valor a establiments d'assistència social o a institucions de cultura, preferentment del municipi de la darrera residència habitual del causant a Catalunya. Si no n'hi ha en el dit municipi, s'han de destinar als establiments o a les institucions de la comarca o, si tampoc no n'hi ha a la comarca, als de caràcter general a càrrec de la Generalitat.

2. Si en el cabal relicte hi ha finques urbanes, la Generalitat de Catalunya les ha de destinar preferentment al compliment de polítiques d'habitatge social, sia directament sia reinvertint el producte obtingut en alienar-les, segons llurs característiques."

De la comparació efectuada es desprèn que és molt similar la regulació i potser ara es diu de forma més precisa que la institució receptora ha de ser del municipi on tingué la

⁴⁸ Article 461-22, de la Llei 10/2008, del 10 de juliol, del Llibre quart del Codi Civil de Catalunya.

⁴⁹ DECRET LEGISLATIU 1/2002, de 24 de desembre, pel qual s'aprova el Text refós de la Llei de patrimoni de la Generalitat de Catalunya. DOGC núm. 3791a, 31.12.2002.

⁵⁰ Llei 40/1991, de 30 de desembre, Codi de successions per causa de mort en el Dret Civil de Catalunya. DOGC núm. 1544, de 21-1-1992

residència el causant. I que si allà no n'hi ha cap, és quan han d'anar a alguna entitat de la comarca.

Un punt rellevant és que s'ha afegit un segon apartat on s'especifica el tractament que s'ha de donar a les finques urbanes. Ja no queden englobades en el destí a institucions d'assistència social o a institucions de cultura sinó que s'indica que s'han de destinar al compliment de polítiques d'habitatge social, ja sigui de forma directa o alienant-les i després dedicant-hi el producte obtingut.

6.3. Òrgans amb potestat per decidir la destinació dels patrimonis heretats per la Generalitat

La Direcció General del Patrimoni de la Generalitat de Catalunya té encomanades les actuacions administratives de la successió intestada a favor de la Generalitat en relació amb les herències obertes a partir del dia 21 d'abril de 1984, data en què va entrar en vigor la Llei 13/1984, de 20 de març, sobre modificació de la Compilació de dret civil de Catalunya (DOGC 420).

Els ciutadans poden denunciar davant la Direcció General del Patrimoni la defunció intestada de qui presumiblement no tingui hereus en quart grau en el parentiu de consanguinitat o d'adopció ni consort supervivent.

Per fer la denúncia, cal justificar les qüestions següents:

- Certificat de defunció.
- Certificat d'últimes voluntats de la persona finada.
- Indicació del domicili del causant en el moment de l'òbit.
- Relació dels béns deixats pel causant, amb indicació de l'emplaçament i la situació i, si escau, dels noms i dels domicilis de les persones administradores, arrendatàries, dipositàries o d'altres posseïdors en qualsevol concepte d'aquests.

La persona que formalitza la denúncia té el dret al premi d'un 10% del valor denunciat, amb les limitacions que estableix el Decret 244/1995, d'1 d'agost, sobre creació de la Junta Distribuïdora d'Herències i regulació de les actuacions administratives de la successió intestada a favor de la Generalitat de Catalunya.

Si revisem la normativa que regula la matèria trobem que l'article 5 del Decret de creació de la Junta Distribuïdora d'Herències⁵¹ indica: "La Direcció General del Patrimoni de la Generalitat de Catalunya és l'òrgan competent per a les gestions prèvies a les actuacions que hauran de dur a terme els serveis jurídics corresponents per aconseguir la declaració judicial de la Generalitat com a hereva intestada".

Pel que fa a la Junta Distribuïdora d'Herències, l'article 12 del Decret 244/1995 especifica: "Es crea la Junta Distribuïdora d'Herències com a òrgan col·legiat, la qual serà competent per a la distribució i liquidació del cabal relict de què la Generalitat hagi

⁵¹ DECRET 244/1995, d'1 d'agost, sobre creació de la Junta Distribuïdora d'Herències i regulació de les actuacions administratives de la successió intestada a favor de la Generalitat de Catalunya. DOGC núm. 2103, de 20 de setembre.

estat declarada hereva intestada, competència que exercirà segons les normes de dret civil que tenint en compte la data de la delació hereditària siguin aplicables i segons les normes complementàries d'aquest Decret”.

Els components de la citada Junta Distribuïdora d'Herències són, segons el Decret 244/1995:

”- El president, que és el director general del Patrimoni de la Generalitat, i té vot diriment en cas d'empat.

- Com a vocals:

a) Un representant de cadascun dels departaments següents: Presidència, Justícia, Ensenyament, Cultura, Treball, Sanitat i Seguretat Social i Benestar Social, amb categoria no inferior a cap de servei, designats pels secretaris generals respectius.

b) Un cap de servei de l'Assessoria Jurídica del Departament d'Economia i Finances, que serà designat pel seu secretari general.

c) L'interventor delegat al Departament d'Economia i Finances.

d) Un representant de la Direcció General del Patrimoni designat pel director general.

e) Un secretari nomenat pel director general del Patrimoni d'entre el seu personal, que actuarà amb veu però sense vot.

f) El president de la diputació en el territori de la qual ragui la localitat que hagi estat l'última residència del causant en territori català, o persona en qui delegui.

g) L'alcalde de l'Ajuntament de la localitat que hagi estat l'última residència del causant en territori català, o persona en qui delegui.

h) El president del consell comarcal del territori en el qual ragui la localitat que hagi estat la última residència del causant en territori català, o persona en qui delegui. Aquest vocal únicament ho serà quan es tracti de la distribució d'herències regulades per la normativa de la Llei 9/1987, de 25 de maig, de successió intestada, i de la Llei 40/1991, de 30 de desembre, del Codi de successions per causa de mort en el dret civil de Catalunya”.

Pel que fa a les competències que li pertocuen a l'esmentada Junta Distribuïdora d'Herències, l'article especifica que seran les de:

- “- determinar l'haver líquid de l'herència,
- aprovar els comptes d'abintestat,
- acordar l'alienació dels béns o procedir a la seva distribució, segons s'escaigui
- procedir a l'atribució i adjudicació dels mateixos béns, el seu producte o valor i,
- en general, tots els actes que comporti la liquidació de les herències de les quals la Generalitat hagi estat declarada hereva intestada i que no siguin competència de la Direcció General del Patrimoni.”

Finalment, s'ha de fer esment d'un nou òrgan que s'ha creat tal d'agilitar la gestió de les herències intestades. Es tracta de la Junta d'Administració i Liquidació d'Herències

creada pel Decret 156/2001⁵². La seva finalitat és gestionar els ingressos, autoritzar les despeses i ordenar els pagaments, així com administrar el fons de garantia, en els termes que assenyala el Decret.

Està formada per:

- El director general del Patrimoni, que n'és el president.
- Un funcionari dels serveis jurídics de la Generalitat de Catalunya del Departament d'Economia i Finances.
- L'interventor delegat al Departament d'Economia i Finances.
- Dos representants de la Direcció General del Patrimoni designats pel director general.
- Un secretari, que ho serà el de la Junta de Distribució d'Herències”.

I, com a novetat, s'ha creat un fons de garantia per atendre les despeses derivades de la tramitació de les herències intestades, així com aquelles derivades de l'administració d'herències que no disposin temporalment d'haver líquid suficient. Això es regula a l'article 8 del Decret 156/2001, ja citat, on es diu:

“En aquest últim cas, quan s'hagin d'atendre despeses derivades de l'administració, la conservació i el manteniment de béns immobles, només es podrà disposar de l'esmentat fons, com a màxim, fins al 60% del valor que tingui assignat l'immoble.”

Un cop alienat el bé, amb el producte de la venda es procedirà a retornar al fons de garantia la quantitat assignada per a la realització de la despesa i l'import d'aquesta s'integrarà al compte de liquidació de l'herència corresponent.

L'esmentat fons quedarà a disposició de la Junta d'Administració i Liquidació d'Herències, la qual només en podrà disposar, amb els límits que estableix l'article 5 d'aquest Decret, per atendre les despeses indicades en l'apartat 8.1.

Al començament de cada exercici pressupostari es constituirà el fons esmentat, el qual es dotarà amb el 10% de l'import que consti en l'haver d'aquest fons a 31 de desembre de l'exercici anterior. Aquest s'incrementarà amb el 10% de cadascun dels ingressos provinents de les herències intestades que es generin durant l'any natural.

En finalitzar cada exercici pressupostari, el 90% de l'import que consti en l'haver del fons de garantia serà ingressat al Tresor de la Generalitat”

6.4. Publicitat de les resolucions adoptades per la Junta Distribuïdora d'Herències

Pel que fa a les resolucions adoptades en matèria de distribució d'herències, les més recents que s'han fet públiques són les que consten a la relació següent:

⁵² Decret 156/2001, de 15 de maig, de regulació de la gestió del règim d'autonomia econòmica de les herències intestades en les quals hagi estat declarada hereva la Generalitat de Catalunya (DOGC núm. 3413, de 20 de juny).

RESOLUCIÓ ECF/347/2009, de 29 de gener, per la qual s'aprova la venda de diverses finques procedents d'herències intestades.

RESOLUCIÓ ECF/920/2009, de 26 de març, per la qual es modifica la Resolució ECF/347/2009, de 29 de gener, per la qual s'aprova la venda de diverses finques procedents d'herències intestades (DOG núm. 5323, de 20.2.2009).

RESOLUCIÓ ECF/1501/2009, de 7 d'abril, per la qual es dóna publicitat de les entitats beneficiàries i de la distribució i adjudicació d'havers líquids provinents d'herències intestades, segons acord adoptat per la Junta Distribuïdora d'Herències en sessió de 10 de juny de 2008.

RESOLUCIÓ ECF/1634/2009, de 5 de maig, per la qual es fa pública l'adjudicació provisional per subhasta de diverses finques procedents d'herències intestades.

RESOLUCIÓ ECF/1635/2009, de 5 de maig, per la qual es fa pública l'adjudicació per subhasta de finques procedents d'herències intestades.

RESOLUCIÓ ECF/2832/2009, de 28 de setembre, per la qual es fa pública l'adjudicació definitiva, mitjançant subhasta pública, de diverses finques procedents d'herències intestades.

RESOLUCIÓ ECF/2833/2009, de 28 de setembre, per la qual es fa pública l'adjudicació definitiva de les finques registrals 3.908 i 2.958 de Balaguer procedents d'herències intestades.

ACORD GOV/25/2010, de 16 de febrer, pel qual s'autoritza l'excepció de subhasta pública de diversos immobles propietat de la Generalitat de Catalunya, i adjudicació d'ús a entitats sense ànim de lucre.

És a dir, es publiquen en el Diari Oficial de la Generalitat els acords de venda de les finques en pública subhasta i els de distribució a entitats no lucratives de l'haver líquid de les herències intestades.

Com a novetat, s'ha publicat un acord de la Junta Distribuïdora d'Herències de caire diferent, que mostra una altra manera de destinar les finques urbanes a l'interès general. Es tracta de l'ACORD GOV/25/2010 pel qual s'autoritza l'exempció del requisit de subhasta de determinades finques i s'assigna "el dret d'ús, per cinc anys, per al compliment dels fins d'utilitat pública o interès social de la seva finalitat, d'acord amb les condicions marcades en el conveni subscrit entre el Departament d'Economia i Finances, mitjançant la Direcció General del Patrimoni, el Departament de Medi Ambient i Habitatge, mitjançant la Secretaria d'Habitatge, Caixa Catalunya i la Fundació Un Sol Món de l'Obra Social de Caixa Catalunya, relatiu a l'assignació d'habitatges que provenen d'herències intestades, a entitats de la Xarxa d'Habitatges d'Inclusió en data 11 de juny de 2008".

Aquest acord de 2010, comporta una nova manera d'establir el destí dels immobles provinents de les successions intestades, a disposició de les entitats no lucratives. D'una banda es compleix amb el mandat del Llibre quart del Codi civil de Catalunya però, d'altra banda, aquestes entitats no en poden disposar de les finques com a propietàries sinó que només gaudeixen d'un dret d'ús. A més s'estableix una clàusula per la qual si l'immoble cedit en ús no es destina a la finalitat prevista, revertirà automàticament de ple dret al patrimoni de la Generalitat de Catalunya.

També és de destacar que la cessió que s'ha efectuat no és indefinida sinó que té un límit temporal de cinc anys, transcorregut el qual la finca revertirà a la Generalitat. Per tant, és una nova manera d'actuar que permet mantenir la propietat en mans de la Generalitat i, transcorregut el límit temporal fixat, recuperar la possessió de les finques. Aquesta també és una fórmula que facilita que, més endavant, es pugui revisar si existeix una manera millor de dedicar-les al que estableix la normativa catalana o si, per l'ús que se n'hagi fet, és més convenient cedir-les a unes altres entitats.

Conclusions

1) El règim català de la successió intestada és complet però actua amb caràcter residual, ja que té prevalença el testament (o l'heretament) i, només en absència d'aquests, s'aplicarà el règim de successió legalment establerta, per resoldre no tant la designació de qui ha de ser hereu sinó per donar continuïtat als drets i obligacions que ostentava el causant. Per tant, no es tracta d'una alternativa més per als ciutadans que, per passivitat o inclús per aversió a les qüestions jurídiques, no vulguin atorgar un testament o un heretament sinó que està enfocat a donar continuïtat a les relacions que els tercers mantenien amb el difunt quan aquest mor sobtadament o ha fet un testament invàlid.

2) En el llibre quart del Codi civil Català hi trobem els principis del dret successori català, especialment amb la preeminència de la llibertat per testar i pactar la successió i mantenint els de la necessitat d'instituir un hereu, el de la universalitat del títol d'hereu, el de la incompatibilitat entre la successió testada i la intestada, el de la prevalença del títol voluntari i el de la perdurabilitat del títol successori. Al mateix temps hi trobem novetats importants com l'equiparació de tracte del matrimoni i de les unions estables de parella i el del tractament igualitari per als fills per naturalesa i els adoptius. Tot això que fa referència amb caràcter general a les successions testades també es trasllada a la regulació de la successió intestada i així aquesta esdevé posada al dia de forma paral·lela.

3) Existeixen diversos criteris per determinar l'ordre successori, com ara seguir la troncalitat en sentit estricte (primer els fills i després els pares) o bé fixar-ho només en base a la proximitat del parentiu o, inclús, es podia plantejar substituir la voluntat del testador en base a alguna manifestació expressa d'on es pugués entreveure. Considero que el criteri seguit pel legislador és encertat ja que si bé, inicialment, s'ha establert que l'herència intestada passa als fills, després no segueix la troncalitat estricte ja que no es crida als ascendents del difunt sino al cònjuge o parella amb dret a succeir-les. Això està més d'acord amb les formes d'organització familiars actuals i és més probable que coincideixi amb la que hagués estat la voluntat del causant si hagués fet testament.

4) Quan s'obre la successió intestada, es designen els hereus respectant el grau de parentiu i, per tant, es fan crides als fills, al cònjuge supervivent, i a la resta de familiars, per ordre de consanguinitat. És important destacar que els adoptats reben el mateix tracte com si fossin fills del difunt. Amb això se segueix el tradicional traspàs de patrimoni de pares a fills, i també es consolida la tradició romana basada en una societat rural, amb tot el que això comporta. D'altra banda, cal pensar que si el causant hagués volgut excloure de la seva herència algun dels seus familiars més propers, ja ho hauria expressat per escrit i existiria una manifestació expressa de la seva voluntat. Per tant, a manca d'aquesta, la solució donada pel legislador és la més raonable.

5) Una important novetat de la regulació catalana sobre la successió intestada és la consideració com a hereu al convivent del causant durant un període mínim dels dos anys anteriors a la mort de la persona difunta. Aquesta és una manera de legislar molt avançada basada en l'observació del legislador de l'evolució que està tenint la societat catalana. Però, tot i això, pot provocar algunes situacions de conflicte entre els fills i aquesta darrera parella del seu pare o mare vidu. És una novetat apreciada de diferent manera, segons les idees morals, religioses, o inclús polítiques, dels diversos corrents doctrinals. Serà el transcurs del temps el que revelarà si ha estat un criteri encertat o massa avançat pel tipus de societat existent.

6) El fet que la Generalitat de Catalunya acabi essent l'hereva per successió intestada és un cas residual, ja que significa que la persona difunta no tenia cap parent fins el quart grau de consanguinitat. Però, això no vol dir que la Generalitat adquireixi aquests patrimonis en les mateixes condicions que quan el causant la designa com a hereva en el seu testament. En la successió intestada, a la Generalitat de Catalunya només li pertoca el paper de "canalitzar" els drets i obligacions del patrimoni del causant i de destinar els béns heretats o llur producte o valor a establiments d'assistència social o a institucions de cultura, preferentment del municipi de la darrera residència habitual del causant a Catalunya.

7) Els immobles urbans que rep la Generalitat com hereva dels patrimonis intestats estan legalment destinats a polítiques d'habitatge social. Per tant, el legislador ha deixat la qüestió ben definida respecte de la part de les herències que acostuma a tenir més valor. Normalment la Junta Distribuïdora d'Herències els ha donat a entitats d'interès general però, enguany, s'ha establert també la fórmula de la de cessió d'ús temporal, innovació que li permet recuperar la possessió de les finques i ponderar periòdicament si existeix una manera millor de dedicar-les al que estableix la normativa catalana.

Bibliografia

JOAN EGEA I FERNANDEZ I JOSEP FERRER RIBA (directors). *Comentari al llibre quart del codi civil de Catalunya*. Editorial Atelier, Barcelona, 2009.

GETE-ALONSO Y CALERA, M.C. *La successió intestada incorporada al Codi Civil de Catalunya. Principis. Innovacions*. Ponència a les XV Jornades de Dret Català a Tossa. 2008.

GRAN ENCICLOPÈDIA CATALANA. Enciclopèdia Catalana, SAU. Barcelona.

LÓPEZ LÓPEZ, ANGEL MANUEL. *Derecho privado y Constitución. La garantía consitutcional de la herencia*. 1994, núm 3.

PUIG I FERRIOL, LL.; ROCA TRÍAS, E. *Institucions del dret civil de Catalunya. III. Dret de Successions*. 7a. ed. 2009. València: Tirant lo Blanch.

PUIG I FERRIOL, LLUÍS. *La Successió voluntària*. Manual Universitat Oberta de Catalunya.

VAQUER ALOY, ANTONI. *La Successió intestada del cònjuge i del convivent*. *Revista del Col·legi d'Advocats de Lleida*. Núm. 61. Març de 2009.

Articles disponibles en pàgines web:

DOMINGO CASTELLÀ, ALBERT. *Las uniones estables de pareja y la ley intestada en Catalunya*. www.notariosyregistradores.com.

LLEBARÍA SAMPER, SERGIO. *La sucesión intestada del convivente homosexual*". *Indret*. Revista per a l'analista del dret. www.indret.com